

Τα σαρακατσάνικα Χαιρετήματα

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
ΚΕΜΠ. ΑΦ.
4419

ΕΛΤΑ
Hellenic Post

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1943 ΚΕΜΠ. ΑΘ

Χρόνια Πολλά, ευτυχισμένο το 2020

19ο Έτος ΑΡ. ΦΥΛ. 80
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ -
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2019

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ "ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΩΝ ΗΠΕΙΡΟΥ", Ζήνωνος 30 - 3ος Όροφος, 104 37, ΑΘΗΝΑ, τηλ.: 210 5240777, φαξ: 210 5240109

Τα σαρακατσάνικα τσελιγκάτα της Ηπείρου και οι στράτες τους

Σκοπός της παρούσης γραφής αποτελεί η παράθεση όσο το δυνατόν περισσότερων στοιχείων για την οργάνωση των τσελιγκάτων των Σαρακατσαναίων της Ηπείρου και τα δρομολόγια που έκαναν κατά τις μετακινήσεις τους από τα βουνά στα χειμαδιά και αντίστροφα. Τις στράτες όπως οι ίδιοι έλεγαν.

του Γιώργου Κ. Τσουμάνη

Προτού όμως αναφερθώ με περισσότερες λεπτομέρειες για τις μετακινήσεις, θα ήθελα να καταγράψω μερικά χρήσιμα θαρρώ στοιχεία για τα τσελιγκάτα και την οργάνωσή τους. Με τον όρο τσελιγκάτο εννοώ μια οργανωμένη στα μέτρα της εποχής της κτηνοτροφική μονάδα, που αποτελείται από πολλές οικογένειες που συντηρούν κατά κανόνα μεγάλο αριθμό πρόβατων. Είναι δηλαδή μια μορφή κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης. Βάση της έχει την διευρυμένη οικογένεια. Επικεφαλής όλων είναι ο τσέλιγκας ή καχαγιάς. Ο αρχηγός της κυρίαρχης οικογένειας που το απαρτίζουν. Ο κτηνοτρόφος με τα πολύ περισσότερα από τους άλλους ζώα. Αυτός κάνει κουμάντο για όλες τις οικογένειες. Μισθώνει τα βοσκοτόπια για χειμώνα και καλοκαίρι, κανονίζει για την πώληση των αρνιών, του γάλακτος, των μαλλιών. Κάθε εξάμνη, με το τέλος της χειμερινής ή θερινής περιόδου, κάνει λογαριασμό με τους επικεφαλής των οικογενειών που εργάζονται στη στάνη¹.

Όλοι όσοι ακολουθούν και υπηρετούν το τσελιγκάτο και δεν είναι μέλη της κυρίαρχης οικογένειας, αδέρφια, παιδιά του τσέλιγκα, αποτελούν τους πιστικούς του και το υπόλοιπο εργατικό δυναμικό. Προσλαμβάνονται στην υπηρεσία της στάνης για το χειμώνα ή το καλοκαίρι, ανάλογα με τις ανάγκες της. Είναι άνθρωποι που γνωρίζουν το κτηνοτροφικό επάγγελμα και αναζητούν εργασία. Ενδεχομένως να έχουν και λίγα δικά τους πρόβατα. Είναι όμως αδύναμοι να βρουν λιβάδια και να εκμεταλλευτούν οι ίδιοι τα προϊόντα τους. Εργάζονται μαζί με τις οικογένειές τους κατόπιν προφορικής με τον τσέλιγκα συμφωνίας. Στο τέλος του εξαμίνου θα πάρουν τα συμφωνηθέντα χρήματα ή είδος από τον τσέλιγκα (τη ρόγα)². Πρώτα όμως θα γίνει ο λογαριασμός. Αυτός περιλαμβάνει τα έσοδα και έξοδα των ζώων καθώς και άλλων δραστηριοτήτων. Τέτοια μπορεί να είναι έξοδα από αγροζημιές, μουσαφιρλίκια, δικαστήρια, φιλοδωρήματα κ.λ.π. Είναι εποχές όπου τα εργατικά χέρια

που ασχολούνται με τη κτηνοτροφία πλεονάζουν. Αυτό καθιστά δυνατό ένα δυναμικό κτηνοτρόφο, να ισχυροποιήσει τη στάνη του με πολλά και φτηνά εργατικά χέρια. Ο αριθμός όλων των μελών που προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε αυτή ποικίλει. Μπορεί να ξεκινά από τριάντα μέλη και να πλησιάζει τα εκατό. Προτιμώνται κατά κύριο λόγο οικογένειες με μεγάλα παιδιά-αγόρια, ικανά να προσφέρουν εργασία στο ζωικό κεφάλαιο. Αυτός με τη μικρή φαμελιά είναι μάλλον επιζήμιος. Ο τσέλιγκας θέλει δύναμη ανθρώπων που μπορούν να εργαστούν και οι οικογένειες με μικρά παιδιά δεν προσφέρονται για εργασία.

Τέτοιας μορφής κτηνοτροφία ασκήθηκε σε μεγάλο βαθμό, στον ελλαδικό χώρο στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Κυρίως για τους Σαρακατσαναίους, στα τέλη του 18ου αιώνα, ολόκληρο τον 19ο και μέχρι τα μέσα περίπου του 20ου. Τότε που ιδιαίτερες συνθήκες, με καλύτερη αυτή της ανάπτυξης του τσιφλικιού, ευνόησαν την δημιουργία του τσελιγκάτου με μια κτηνοτροφία ημιμόνιμης και νομαδικής μορφής. Από κάποια στιγμή και ύστερα πολλά άλλαξαν. Μεγάλο σταθμό αποτελεί η τρίτη δεκαετία του 20ου αιώνα, με τις μεγάλες απαλλοτριώσεις των εθνικών γαιών και την αποκατάσταση των προσφύγων της Μικρασιατικής καταστροφής. Τα μεγάλα τσελιγκάτα αρχίζουν να συρρικνώνονται δραματικά. Η μορφή τους αλλάζει και περιορίζεται σε μικρότερο αριθμό ζώων και οικογενειών που τα απαρτίζουν, ελλείπει μεγάλων χέρσων εκτάσεων. Παράλληλα παρατηρείται και μια μεγάλη προσπάθεια των νομάδων για αποκατάσταση σε κάποιο μέρος. Οι συνεχείς μετακινήσεις και για πολλές γενιές, τους είχαν κουράσει. Οι προσδοκίες για τα παιδιά τους άρχιζαν να αλλάζουν. Έβλεπαν ότι οι καιροί τους είχαν ξεπεράσει.

Αναφορικά με τα μεγάλα τσελιγκάτα των Σαρακατσαναίων της Ηπείρου και όχι μόνο, οφείλω να πω ότι δεν ήταν πάντα τα ίδια. Η πορεία τους δεν ήταν διαχρονική. Η διάρκεια τους στις περισσότερες των περιπτώσεων ήταν σύντομη. Κρατούσε όσο ο επικεφαλής τσέλιγκας είχε την ευθύνη και απρόβλεπτοι παράγοντες δεν άλλαζαν τις ισορροπίες. Η διάδοχη κατάσταση δεν ήταν πάντα σίγουρο ότι θα διατηρήσει και τη δύναμή του. Αρκούσε μια μοιρασιά του ζωικού κεφαλαίου από τους απογόνους του, να το συρρικνώσει σε μεγάλο βαθμό ή και να το εξαφανίσει. Τότε, πάλι από την αρχή. Αν κάποιος απόγονος είχε τις ικανότητες να το δημιουργήσει ξανά, έχει καλώς.

Η διατήρησή του οφείλονταν κυρίως στη συνοχή των συγγενικών μελών. Του αρχηγού με τα αδέρφια του, τα παιδιά του και τις οικογένειές τους. Όσο περισσότερο συμπαγής και πολυπληθής είναι η ομάδα που το κατέχει τόσο περισσότερο διαρκεί.

συνέχεια στη σελίδα 8

Αδελφότης των εν Αθήναις Σαρακατσαναίων Ηπείρου

Χορός της Αδελφότητας

Σάββατο 18 Ιανουαρίου 2020, ώρα 21.00

στην αίθουσα εκδηλώσεων «Επαυλη» στο Χαϊδάρι. Αποφασίσαμε να αλλάξουμε χώρο γιατί στον χορό της προηγούμενης χρονιάς η προσέλευση του κόσμου ήταν πέρα από τις εκτιμήσεις και ο χώρος αποδείχθηκε σχετικά ανεπαρκής. Θέλουμε συνεπώς να αναβαθμίσουμε τον χορό και ελπίζουμε η συμμετοχή μελών και φίλων να είναι μεγαλύτερη. Θα γλεντήσουμε με τους τραγουδιστές Νίκο Γιαννακό και Σταύρο Μπόνια και στο κλαρίνο θα είναι ο Αλέξανδρος Τσουμάνης.

Αδελφότης των εν Αθήναις Σαρακατσαναίων

Γενική Συνέλευση

Ύστερα από την τροποποίηση του καταστατικού της Αδελφότητας, σύμφωνα με την οποία οι αρχαιρεσίες θα γίνονται πλέον κάθε δεύτερο Μάρτιο, με σύγκληση στο μέσο της θητείας Ετήσιας Γενικής Συνέλευσης, καλούμε τα μέλη της Αδελφότητας την Κυριακή 15 Μαρτίου, ώρα 11.00 στα Γραφεία της Αδελφότητας σε Γενική Συνέλευση με θέματα:

1. Οικονομικός και Διοικητικός απολογισμός για το πρώτο έτος θητείας του Δ.Σ.
 2. Παρουσίαση έκθεσης εξελεγκτικής επιτροπής
 3. Προγραμματισμός δραστηριοτήτων για το επόμενο έτος.
- Όποιος έρθει δεν θα χάσει.
Θα έχουμε και μεζέ για νηστεύοντες και μη νηστεύοντες (λόγω Σαρακοστής).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τα σαρακατσάνικα τσελιγκάτα της Ηπείρου και οι στράτες τους του Γιώργου Κ. Τσουμάνη.....	1 & 8
Κοινωνικά.....	2
Έχω να λάβω γράμμα σου	2
Θόδωρου Γιαννακού " Σαρακατσαναίοι, Βιγλάτορες της Μακεδονίας"	3
Λ. Βαγγελή, «Πικρό το ψωμί της ξενιτιάς πατρίδα μου» 4	
Μέρες του '89 του Γιάννη Καρβούνη - Παπαρούνα	4
Οι παραδοσιακές Σαρακατσάνικες κατασκευές και το αγροτικό τοπίο της Ηπείρου του Δημ. Θ. Γόγολου....	5
Μη με κρους.....	6
Με αφορμή τον θάνατο της Κώστας (Κώστας) Τσουμάνη του Δημήτρη Λ. Τάγκα.....	7
Ο λόγος ως ύπατη αρετή του Δημήτρη Κ. Μπάκα	9
Με τα στέρφα στις Βόνιτσες τα χειμαδιά, μέρος Δ' του Νικόλαου Β. Καρτζένη.....	10
Ετυμολογία του Πέτρου Τάγκα.....	11
Οι ορμήνιες του γέροντα. Σαρακατσάνικο παραμύθι του Γιάννη Νανά.....	11
ΜΙΚΡΟΚΕΙΜΕΝΑ: Δάνειες λέξεις στο σαρακατσάνικο γλωσσικό ιδίωμα του Θ. Γ. Γόγολου...	12

¹ Η λέξη στάνη είναι συνώνυμη με τη λέξη τσελιγκάτο.

² Η ρόγα πληρώνονταν και σε είδος διατροφής κατά κανόνα καλαμπόκι. Σε κάποιες εποχές έδιναν διακόσιες οκάδες καλαμπόκι το εξάμνη

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ

Αυτό κι αν είναι δαίμων του τυπογραφείου

Συνήθως οι εφημερίδες, όταν θέλουν να δικαιολογήσουν κάποιο δικό τους λάθος ρίχνουν την ευθύνη σε κάποια αόρατη δύναμη, που τη βάφτισαν «δαίμων του τυπογραφείου», ότι τάχα αυτή φταίει και κάποιο «ε» γράφτηκε «αι» ή κάποιο «ω» γράφτηκε «ο» ή κάποια χρονολογία γράφτηκε λάθος ή κάτι παρόμοιο τέλος πάντων. Στη δικιά μας περίπτωση, ο «δαίμων του τυπογραφείου», δηλαδή η δικιά μας στραβομάρα, άλλαξε το φύλλο ενός νεογέννητου. Ζητάμε ειλικρινά συγγνώμη και δημοσιεύουμε σωστά τη γέννηση.

«Η Ευγενία Σπ. Τσουμάνη από το Κουκούλι Ζαγορίου και ο Τάσος Ζορμπάς απέκτησαν αγόρι στις 29 Σεπ 19 στην Κοζάνη.»

Συνεχίζουμε με τα νέα κοινωνικά και ελπίζουμε να μην κάνουμε κανένα λάθος.

ΓΕΝΝΗΣΕΙΣ

- Ο Άρης Δόσης και η Βίκυ Ζέρμα απέκτησαν αγοράκι τη 18 Νοεμβρίου 2019 στα Ιωάννινα.
- Ο Κώστας Τσίλης του Δημητρίου και της Φρειδερίκης Θ. Τσουμάνη και η Κορίνα Ζήκα απέκτησαν κοριτσάκι την 24 Νοεμβρίου 2019 στα Ιωάννινα.
- Η Μαριάννα Καρβούνη του Βαγγέλη και της Αγγελικής Μάστορα και ο Δημήτρης Ζαβός, απέκτησαν αγόρι στην Αγγλία, όπου ζουν και εργάζονται, στις 2-11-2019.
- Η Χριστίνα Παντ. Τάγκα και ο Θεόφιλος Μωυσιάδης απέκτησαν κοριτσάκι στις 23/10/19 Στα Γιάννενα.
- Ο Νίκος Χρ. Γατσέλου και η Κατερίνα Τσιάβου απέκτησαν κοριτσάκι στις 3/12/19
- Η Ευγενία Κ. Τάγκα από το Κουκούλι Ζαγορίου και ο Θόδωρος Ρέλλος απέκτησαν κοριτσάκι στις 16/11/2019 στην Αθήνα
- Ο Κων/νος Ευάγγ. Τσουμάνης από το Τσεπέλοβο και η Ευαγγελία Χατζηγιάννη απέκτησαν αγοράκι στις 19/10/18 και το βάφτισαν Ευάγγελο στις 19/5/19 στην Κοζάνη
- Ο Γιώργος Τιμπαλέξης και η Σοφία Τετώρα απέκτησαν δίδυμα κοριτσάκια στην Αθήνα στις 26/7/19
- Η Νίκη Κ. Γιαννακού και ο Γιάννης Μανουσάκης απέκτησαν κοριτσάκι στις 4/12/19 στην Αθήνα.
- Η Χριστίνα Πάσχου του Νικολάου και ο σύζυγός της Κωνσταντίνος Μπέλλος απέκτησαν κοριτσάκι.

ΒΑΦΤΙΣΕΙΣ

- Ο Λευτέρης Γόγολος και η Αναστασία Πεζοδρόμου βάφτισαν την κόρη τους Ιωάννα.
- Ο Αλέξανδρος Μιχ. Καπρινιώτης και η Μαρία Ράπη βάφτισαν την κόρη τους Νεκταρία στις 28/12/19 στη Μαζαράκι.

ΓΑΜΟΙ

- Η Μαριάννα Κ. Ι. Τάγκα από τη Ν. Κερασούντα κι ο Παναγιώτης Κόκας παντρεύτηκαν την 29η Ιουνίου 2019, στην Ν. Κερασούντα. Συγγνώμη για την παράλειψη της δημοσίευσης σε προηγούμενο φύλλο παρ' ότι μας ήταν γνωστό.
- Ο Τρύφωνας Βασ. Καραγιάννης από το Καλπάκι και η Κωφού Ελισσάβετ παντρεύτηκαν στις 9/11/2019 στο Καλπάκι.
- Ο Αποστόλης Κήττας του Λάμπρου και η Μαρία Μερκοβίτη παντρεύτηκαν στις 29.11.2019.

ΘΑΝΑΤΟΙ

- Αγγελική χα Κ. Σουλτάνη το γένος Δ. Καπρινιώτη, 83 ετών, στις 26/11/2019 στο Τσεπέλοβο.
- Αφροδίτη χα Κ. Τσουμάνη, ετών 95, στις 25 /11/2019 στο Κουκούλι.
- Αλέξανδρος Κων/νου Γόγολος, ετών 73, στις 22/11/2019 στα Κάτω Πεδινά.
- Δημήτρως συζ. Παν. Αναγνωστοπούλου το γένος Λαζ. Χατζάρα και Λευκοθέας Σούρα από το Βραδέτο Ζαγορίου, στις 18/11/2019 στα Γιάννενα, ετών 92.
- Κωνσταντίνος Ι. Κεραμάρης (Κώστα Γιάννος) στην Ν. Σινώπη στις 25 Δεκεμβρίου 2019, ετών 82.
- Ευθυμία συζ. Δημ. Σπαθή, 76 ετών στις 2/12/19 στο Ηράκλειο Αττικής.
- Τσουμάνης Παναγιώτης του Περικλή, 61 ετών, στην Άρτα στις 27/11/2019.
- Αλεξάνδρα Πριμικήρη, το γένος Γ. Λιάμη, από το Ελατοχώρι Ζαγορίου, 88 ετών στις 7/11/19.
- Γόγολος Αριστοτέλης, Καρτέρι Θεσπρωτίας στις 24/11/2019, ετών 96.
- Γεώργιος Κ. Βαγγελής, από Πάπιγκο-Σίβοτα, 88 ετών, στις 26/12/19 στα Γιάννενα
- Θανάσης Κράβαρης, δικηγόρος, 65 ετών από Φάρσαλα. Ασχολήθηκε από τα φοιτητικά του χρόνια με τους Σαρακατσάνικους Συλλόγους και έδινε το «παρών» σε όλες σχεδόν τις εκδηλώσεις του σιναφιού.
- Αντιγόνη χα Κων/νου Καρβούνη, το γένος Βαγγελή στις 24/12/19 στο Σκαμνέλι
- Κωνσταντίνος Τσουμάνης του Παύλου, 81 ετών, από Κληματιά Ιωαννίνων, στις 15/11/19.

Έχω να λάβω γράμμα σου

ΓΕΝΝΑΔΕΙΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΣΟΥΗΛΙΑΣ 61, 106 76 ΑΘΗΝΑ ΤΗΛ: 210-7210536 FAX: 210-7237767 www.gennadius.gr

Αδελφότητα των Εν Αθήναις
Σαρακατσαναίων Ηπείρου
Ζήνωνος 30, 3^{ος} όροφος
104 37 Αθήνα

Αθήνα, 5 Δεκεμβρίου 2019

Αξιότιμοι/ες κύριοι/κυρίες,

λάβαμε τα φύλλα 1, Απρίλιος-Μάιος-Ιούνιος 2001 έως και 79, Ιούλιος-Αύγουστος-Σεπτέμβριος 2019 της εφημερίδας «**Τα σαρακατσάνικα χαιρετήματα**» καθώς και τις μονογραφίες «**Η Σαρακατσάνα: εικόνα και λόγος**», «**Σαρακατσαναίοι της Ηπείρου: γενεαλογικά δέντρα**», «**Σαρακατσάνικα και άλλα: ανέκδικτα Σαρακατσαναίων**», «**Στα χνάρια της σαρακατσάνικης παράδοσης**» & «**Σαρακατσάνικα μολοήματα**» και σας ευχαριστούμε θερμά για την προσφορά και συνεισφορά σας στον εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης μας.

Με εκτίμηση,

Miva Póδη
Assistant Librarian, Periodicals
Tel: (+30)210-72-10-536 (ext.321)

Εκδρομή στους Αγίους Τόπους

Διερευνούμε όπως γράψαμε στο προηγούμενο φύλλο τη δυνατότητα οργάνωσης εκδρομής στους Αγίους Τόπους, εφόσον φυσικά υπάρξει το ανάλογο ενδιαφέρον. Ο χρόνος διεξαγωγής της εκδρομής θα καθοριστεί από τις προτιμήσεις όσων αρχικά εκδηλώσουν ενδιαφέρον γιατί και οι τιμές από πρώτες επαφές που κάναμε με πρακτορεία ποικίλουν ανάλογα με το χρόνο της. Τηλεφωνήστε μας έγκαιρα, ενημερώνοντας για την προτίμησή σας, και εμείς ως τότε ψάχνουμε τις δυνατότητες.

Αδελφότης των εν Αθήναις Σαρακατσαναίων Χριστουγεννιάτικη αντάμωση

Την Τετάρτη 18 Οκτωβρίου, μια βδομάδα πριν τα Χριστουγεννα μαζευτήκαμε, όσοι μπορέσαμε στο γραφείο της Αδελφότητας για να ανταλλάξουμε ευχές για Καλές γιορτές.

Ικανοποιητική η συμμετοχή, με δεδομένο ότι όλοι έχουν να κάνουν τις ετομασίες στα δικά τους σπίτια. Τούφες από πουρνάρια δεν έφερε κανένας για να θυμηθούμε τα έθιμα των Σαρακατσάνων.

Βέβαια δεν έχουμε και

φωτιά στα Γραφεία για να βάλουμε τις πουρνάρες να καούν και να ευχηθούμε όταν καίγονται και κάνουν θόρυβο «αρνάδες κατσιακάδες και τα παιδιά σερκά».

Αλλά και να είχαμε πρόβατα δεν έχει κανένας από μας και η προτίμηση στα αρσενικά παιδιά από τα κορίτσια έχει προ πολλού εκλείπει. Από την προχριστουγεννιάτικη παρέα μας δημοσιεύουμε δυο φωτογραφίες.

σαρακατσάνικα τα Χαιρετήματα

Τριμηνιαία Εφημερίδα της Αδελφότητας
των εν Αθήναις Σαρακατσαναίων Ηπείρου
Ζήνωνος 30, 3ος όροφος, Τ.Κ. 10437
τηλ.: 210 5240777, φαξ: 210 5240109
xairetimata@gmail.com www.sarakatsanoi.org
ΑΦΜ 090174764, ΔΟΥ Α' ΑΘΗΝΑΣ
ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ: 6242

ΕΚΔΟΤΗΣ: Ο πρόεδρος της Αδελφότητας
Δημήτρης Λ. Τάγκας, 6945150848

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ - ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ

Αναστάσιος Μιχ. Τσουμάνης, 697774350

Δημήτρης Κάτσενας 6937426581

Βασίλης Περ. Καπρινιώτης, 6977220489

Πάυλος Δ. Κατράς 6946903637

(Κοινωνικά Θεσπρωτίας-Οικονομική Επιμέλεια),

Στράτος Θ. Γούλας, 6972027826, Κοινωνικά Ν. Ιωαννίνων

Λάμπρος Ναπ. Βαγγελής,

Κοινωνικά Ν. Πρεβέζης-Αρχειό εφημερίδας

Γεωργία Λ. Γιαννακού, Αρχειό συνδρομητών-

Ηλεκτρονική διακίνηση

Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν

απόψεις των συντακτών τους

Συνδρομές - ενισχύσεις:

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ: 130/960391-39

IBAN: GR7701101300000013096039139

στα ονόματα: Κάτσανος Δημήτριος-Πάυλος Κατράς

EUROBANK-TAXYΔΡΟΜΙΚΟ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ:

0026 0630 0901060 80012

Αδελφότητα Εν Αθήναις Σαρακατσαναίων Ηπείρου

IBAN GR 230260 63000000 901060 80012

Μη ξεχνάτε όταν καταθέτετε χρήματα να γράφετε

το ονοματεπώνυμό σας.

Υπεύθυνος Παραγωγής: Apiros hora, Πρεβέζης 93, Αθήνα,

τηλ: 210 5154920, apiroshora@yahoo.gr

Θόδωρου Γιαννακού "Σαρακατσαναίοι, Βιγλάτορες της Μακεδονίας"

Την Τετάρτη 4 Δεκεμβρίου 2019 στο Πολιτιστικό Κέντρο Ευόσμου Θεσσαλονίκης έγινε η βιβλιοπαρουσίαση του καινούργιου βιβλίου του Θόδωρου Γιαννακού "Σαρακατσαναίοι, Βιγλάτορες της Μακεδονίας".

Το βιβλίο εξέδωσε η Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Σαρακατσανίων σε συνεργασία με τον Σύλλογο Σαρακατσανίων Ευόσμου- Κορδελιού "Ο Σταυραετός".

Χορηγός του βιβλίου είναι ο Σαρακατσιάνος επιχειρηματίας Γρηγόρης Τσακνάκης από την Πιερία.

Την εκδήλωση τίμησαν με την παρουσία τους: ο βουλευτής κ. Στράτος Σιμόπουλος, ο εκπρόσωπος του περιφερειάρχη Κεντρικής Μακεδονίας Απόστολος Τζιτζικώστα καθηγητής Βενιαμίν Καρακωστανόγλου, ο κ. Χρίστος Τσαλικίδης εκπρόσωπος του Υπουργού Μακεδονίας-Θράκης κ. Καραόγλου, ο δήμαρχος Ευόσμου- Κορδελιού κ. Κλεάνθης Μανδάλιανός, Σαρακατσαναίοι πολιτευτές, εκπρόσωποι Συλλόγων Σαρακατσανίων και πολύς κόσμος.

Χαιρετισμό απύθνηταν: ο κ. Γιώργος Μουτσιάνας, πρόεδρος της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Συλλόγων Σαρακατσανίων, ο κ. Πάννης Φαρμάκης, πρόεδρος του Συλλόγου Σαρακατσανίων Ελευθερίου- Κορδελιού, ο κ. Γιώργος Καρατάσος, μέλος της επιστημονικής επιτροπής της Ομοσπονδίας μας.

Το βιβλίο παρουσίασαν: ο κ. Θεόδωρος Θάνος, αναπληρωτής καθηγητής Κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων- ο κ. Δημήτρης Νατσιός, δάσκαλος-θεολόγος στο Κιλκίς- ο κ. Ιωσήφ Βιγλάκης, πρόεδρος του συλλόγου "Βιγλάτορες" Χανίων.

Ιδιαίτερη εντύπωση και συγκίνηση προκάλεσε η παρουσία του Κρητικού προέδρου. Ντυμένος με την παραδοσιακή ρου φορεσιά αποτέισε φόρο τιμής στους προγόνους του Κρητικού Μακεδονομάχου. Είναι γνωστό ότι οι Μακεδονομάχοι αγωνιστές έβρισκαν καταφύγιο στις σαρακατσαναϊκές στάνες. Η αγαπήτη συνεργασία Σαρακατσανίων και Μακεδονομάχων καθόρισε καθοριστικά την αίσια έκβαση του Αγώνα.

Ο κ. Θάνος στην παρουσίασή του μεταξύ άλλων είπε και τα εξής: «Το βιβλίο του Θόδωρου Γιαννακού ασχολείται με τη συμμετοχή των Σαρακατσανίων στον αγώνα για την απελευθέρωση της Μακεδονίας. Αναλύεται εκτενώς ο τρόπος με τον οποίο συμμετέχουν στον αγώνα: Η συμμετοχή αυτή γίνεται είτε με συστηματικό τρόπο είτε με μη συστηματικό τρόπο. Παράδειγμα, συστηματικής συμμετοχής στον αγώνα είναι η ιστορία με το Σαρακατσανόπουλο, τον Θύμιο, ο οποίος, όπως αναφέρει ο συγγραφέας με γλαφυρό τρόπο, "είχε παρτήσει τα κοπάδια του, τους γονήδες του και τις ανύπαντρες αδερφάδες του και πολέμαγε στον λασπωμένο βάλτο για τη Μακεδονία".

Συνήθως, όμως, η συμμετοχή στον αγώνα γίνεται με μη συστηματικό τρόπο, αλλά πάντα ουσιαστικό και συ-

νειδητό. Το ιδιαίτερο στοιχείο που αναδεικνύεται είναι ότι ο αγώνας κατά του εχθρού αποτελεί μέρος της καθημερινής ζωής των Σαρακατσανίων, εκεί που βοσκούν τα πρόβατα. Έτσι, όπως βρίσκονται στα βουνά, πολλές φορές οι αγωνιστές Μακεδόνες, επισκέπτονται τη στάνη και ζητούν τη βοήθεια των Σαρακατσανίων, απευθυνόμενοι, κυρίως, στον τσέλιγκα, τον αρχηγό της στάνης. Στη βοήθεια του αγώνα συμμετέχουν και οι γυναίκες. Σε μια από τις ιστορίες του, περιγράφει τις γυναίκες κατά την επιστροφή τους για την στάνη. Η περιγραφή είναι τόσο όμορφη, σαν να τη ζει κανείς: "Ένα μπουλουκι Σαρακατσάνες, φορτωμένες κεδρόξυλα και οξιές, ανεβαίνανε τον ανηφοράκο για τη στάνη.

Σκυφτές και λιγομίλητες, η μια πίσω από την άλλο. Η τριχιά από το ζαλίκι έσφιγγε τ' αστήθια τους και τους έπιανε την ανάσα. Κι όλο ανέβαιναν κλωθογυρίζοντας τις κοδέλες της πλαγιάς. Αγόγγυστα." Έτσι, όπως είναι ζαλικωμένες άκουσαν κάποιες φωνές/βογγητά και σταμάτησαν δουν τι συμβαίνει. Όταν αντίκρισαν τον λαβωμένο αγωνιστή, αποφάσισαν με μιας να τον βοηθήσουν: "Με τα κλαδευτήρια τους έκοψαν έλατα κι έφκιασαν ξυλοκρέβατο. Πάνω του έβαλαν φύλλα οξιάς. Να μην πονάει ο λαβωμένος. σιγά σιγά πήραν τον ανήφορο για τη στάνη". Καθώς ο συγγραφέας εντάσσει τη συμμετοχή των Σαρακατσανίων στον Μακεδονικό Αγώνα, μας μεταφέρει σε όλα τα επίπεδα πληροφορίες για τη ζωή των Σαρακατσανίων. Αρχικά μας δίνει λεπτομερείς πληροφορίες για την κοινωνική οργάνωση της στάνης: Για τον τσέλιγκα, τους σμιχτάδες, και τους τζιομπαναραίους. Αλλά και για άλλα πόστα/θέσεις, όπως οι ζυγουριάρηδες, οι βαλμάδες, οι ξεταστές κ.λπ.

Στο πρώτο διήγημα/Κεφάλαιο περιγράφεται μια περίπτωση βοήθειας στους αγωνιστές για την ελευθερία της Μακεδονίας, στην οποία συμμετέχει η πιο επιβλητική μορφή του Μακεδονικού Αγώνα, ο Παύλος Μελάς. Ο συγγραφέας, μεταφέρει την επιβλητικότητα του Παύλου Μελά μέσω περιγραφής του: Περιγράφει τον Παύλο Μελά ότι εμφανίζεται στον τσέλιγκα: "Λιφαντινός, κάλ-

λεισιος, μαύρα μαλλιά και λίγο γκριζαρισμένα, τσιγκελωτό μουστάκι. Φορούσε ωραίο, μαύρο κεντητό ντουλαμά, κατάμαυρο πουκάμισο, κάλτσες τριπολιτσιώτικες, τσαρούχια, σκουφάκι και βαθιά μπλε φουστανέλλα". Ο Παύλος Μελάς ζητά από τον τσέλιγκα, τον Κώτσιο Τάγκα να τον βοηθήσει, δίνοντάς του "δυο προβατίνες και καμιά εικοσαριά οκάδες ψωμοτύρι". Ο τσέλιγκας τους περέχει κάθε βοήθεια χωρίς αντάλλαγμα, λέει χαρακτηριστικά: "Κι δυο κι τρια θα σας δώκουμι. Η στάνη μ' δεν θέλει πληρουμή. Κι ό,τι άλλου χρειαστεί, μη ντηρίοσι", λέει χαρακτηριστικά ο τσέλιγκας. Η φιλοξενία των αγωνιστών γίνεται με προσεκτικό τρόπο, ώστε να μην γίνουν αντιληπτοί από τον εχθρό.

Μέσα από την περιγραφή της καθημερινότητας δίνει στοιχεία για τη ζωή αλλά και την ιστορία των Σαρακα-

τσαναίων.-Από που κατάγονται, ποιες είναι οι διαδρομές τους το καλοκαίρι και το χειμώνα και πότε γίνονται οι μετακινήσεις τους: "Ο Αι Γιώργης με τον Αι Δημήτρη ήταν οι αγαπημένοι τους Άγιοι. Τον Αι Γιώργη έφευγαν για τα βουνά και τον Αι Δημήτρη γύριζαν πίσω". Τι τρώνε...Πώς είναι οργανωμένη η κάθε καλύβα...Πώς προστατεύονται από τους εχθρούς... και ποιες πρακτικές ακολουθούν για να τους αντιμετωπίσουν. Ακόμη, πολύ σημαντική είναι η συμβολή του πονήματος του Θόδωρου Γιαννακού στη διάσωση της ιδιαίτερης ομιλίας των Σαρακατσανίων. Οι διάλογοι των πρωταγωνιστούν ζωντανεύουν με τη χρήση των ιδιωμάτων της σαρακατσάνικης γλώσσας και ο αναγνώστη έχει την ευκαιρία να θυμηθεί ή να διδαχθεί γι αυτή. Πάντοτε υπάρχουν οι απαραίτητες επεξηγήσεις έτσι ώστε και οι νεότεροι να μάθουν. Και από αυτήν την άποψη η συμβολή του συγγραφέα είναι πάρα πολύ σημαντική. Πρόκειται για ένα βιβλίο που ανεπιφύλακτα θα σας πρότεινα να διαβάσετε καθώς τα μηνύματα, οι συμβολισμοί, οι πληροφορίες και οι γνώσεις που περιλαμβάνονται παρουσιάζονται με έναν ξεχωριστό τρόπο μέσα από τις ιστορίες.."

ΠΑΝΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ Σ.Ε.

Η Πανηπειρωτική Συνομοσπονδία Ελλάδος θα πραγματοποιήσει την εκδήλωση «ΠΙΤΑ ΤΟΥ ΗΠΕΙΡΩΤΗ 2020» την **Κυριακή 26 Ιανουαρίου 2020 στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας**. Είναι μία ημέρα ανάδειξης του Πολιτισμού της Ηπείρου αλλά και των προβλημάτων της.

Σύλλογος Σαρακατσανίων Θεσπρωτίας

Χορός 2020
Σάββατο 22 Φεβρουαρίου 2020
Αίθουσα εκδηλώσεων «Αμφιθέατρο»,
Αγία Μαρίνα

Τραγούδι: Γιώργος Γόγολος, Κώστας Κωνσταντάκος, Σταύρος Μπόνιας
Κλαρίνο: Αλέξανδρος Τουμάνης

Αδελφότητα Σαρακατσανίων Ηπείρου

Χορός 2020
Σάββατο 8 Φεβρουαρίου 2020
Αίθουσα εκδηλώσεων "Χήτος",
Μεταμόρφωση
Τραγούδι: Νίκος Γιαννακός, Σταύρος Μπόνιας, Θεόδωρος Ράπτης
Κλαρίνο: Αλέξανδρος Τουμάνης

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ
"ΤΟ ΚΑΔΙ"
Τσαπέλοβο Ζαγόρι
Τηλ.: 2653081029 Κιν.: 6973312753
Fax: 2653081029

HOTEL KAMARES
ΤΣΕΠΕΛΟΒΟ
Τηλ./ Fax: 26530-81008
Email: StisKamares@zagori-kamares.gr

Ξενώνας ΔΙΑΣ
Μικρό Πάπιγκο
Υπεύθυνος: Τσουμάνης Κώστας
Τηλ.: 26530.41.257 Fax.: 26530.41.892

VILLA
ΠΑΡΑΡΟΡΑΙΑ
Villa Pararoraia - Παραδοσιακός Ξενώνας - Τσαπέλοβο Ζαγόριου
Αφοί Παπαγκώτη - 2653081088 - 6974429931 - 6978300793
www.villapararoraia.gr - info@villapararoraia.gr

Λάμπρου Βαγγελή, «Πικρό το ψωμί της ξενιτιάς πατρίδα μου»

Ο Λάμπρος Βαγγελής, με καταγωγή από την Ήπειρο, ζει εδώ και πολλά χρόνια στο Αίγιο. Μετανάστης στη Γερμανία τη δεκαετία του 1960, όπως και πολλοί άλλοι Ηπειρώτες Σαρακατσάνοι. Γύρισε στα μέσα της δεκαετίας του 70 στην Ελλάδα και εργάστηκε σε διάφορες δουλειές στην Αθήνα.

Πριν από λίγες ημέρες μας έστειλε ένα βιβλίο που εξέδωσε πριν από λίγα χρόνια με τίτλο «Πικρό το ψωμί της ξενιτιάς πατρίδα μου» και υπότιτλο «αλλά πώς σε κατάντησαν οι ψεύτες και ανίκανοι που σε κυβέρνησαν».

Στις σελίδες του βιβλίου, με τον δικό του δηκτικό τρόπο περιγράφει και σχολιάζει σε ποιητικό ή πεζό λόγο, τη μετανάστευσή του στη Γερμανία και τη ζωή των μεταναστών σε αυτήν, καθώς και γεγονότα στη χώρα μας από την επιστροφή του μέχρι σήμερα. Τον ευχαριστούμε για την αποστολή του βιβλίου και δημοσιεύουμε στο φύλλο αυτό το ποίημά του με τίτλο «Ποιος είμαι».

Σε επόμενο φύλλο, ανάλογα με τη διαθεσιμότητα του χώρου θα δημοσιεύσουμε και κάποια άλλα κείμενα, που η συντακτική επιτροπή θα προκρίνει.

ΠΟΙΟΣ ΕΙΜΑΙ

Δεν είμαι κοσμικός
είμαι όμως ευγενικός.
Λυπάμαι τους δυστυχείς
και χαιρόμαι για τους ευτυχείς.
Ποτέ πρώτος δεν ορμάω
τους άλλους με κακία να φάω.
Αυτό μου τον χαρακτήρα
από τη μάνα μου τον επήρα, που μου έλεγε με στοργή
ποτέ να μην έχεις για τους άλλους οργή.
Ο πατέρας μου ήταν πολύ παλικάρι
το χωριό το έλεγε με καμάρι,
Είναι ο πιο δυνατός, όμως
ο πιο ήσυχος και καλός.
Ένα μυρμήγκι δεν το πατάει
όταν το βρίσκει μπροστά του αναμεράει.
Ήταν τόσο καλός
που μας έλεγε και αυτός,
Ν' αγαπάτε αλλήλους
ποτέ μην ξεχνάτε τους φίλους,
Κανέναν μην αδικείτε
το καλό μπροστά θα το βρείτε.
Μου έλεγε καμιά φορά
μέσα σου, να έχεις πάντα χαρά.
Όμως, προσβολή, μη δεχτείς
κι αν το φέρει η ώρα, σκληρά ν' αμυνθείς.
Την περηφάνια σου, ψηλά να κρατάς
στα σκουπίδια, μην την πετάς.

Αλλά, η σημερινή κοινωνία
αιτία ψάχνει να βρει με μανία,
Όσο καλά κι αν φερθείς
τον μπελά σου θα βρεις.
Όσο εγώ, αποφεύγω τις φασαρίες
πιο πολύ ορμούν οι κυρίες.
Μου κάνουν μαθήματα
λες κι έχουν λύσει τα δικά τους προβλήματα.
Μερικοί, για κουτό με περνάνε
κι αρχίζουν να φαφλατάνε.
Τους αφήνω, μέχρι ένα σημείο
κι αποφεύγω με ένα αντίο.
Αν όμως, το σκοινί το τραβήξουν, και θελήσουν πολύ να με θιξουν
Τότε τους δίνω τα ρέστα, και γίνεται βράστα και χέστα.
Ορισμένοι, αρπάζουν και καμιά φάπα
και τους κάνω τη μούρη σαν μάπα.
Όποιος κάνει πολύ το αντράκι
του ρίχνω και κανένα τασάκι.
Να σας πω, πώς όλα αυτά
δεν τα βρίσκω ωραία.
Αλλά, στη σημερινή κοινωνία
πού να βρεις την καλή σου παρέα.
Σε πολλούς, καλημέρα να πεις τον μπελά σου θα βρεις,
Όμως, δεν γίνεται, μόνος σου να καθίσεις, και σε όλους
την πλάτη σου να γυρίσεις.
Αλλά, δεν βαριέσαι, αφού δεν μπορείς τον κόσμο αλλά-
ξεις σε τούτη τη γης,
Όσο, θα ζεις, πρέπει να πολεμάς, το δρόμο να καθαρίζεις,
για να πατάς!!!

Μέρες του '89

Με αφορμή το άρθρο της Ελένης Δελμηήτρου «Ένας ξεχωριστός και αξέχαστος, σύγχρονος και μαζί παραδοσιακός σαρακατσάνικος γάμος», (Σαρακατσάνικα χαιρετήματα, φύλλο 68) και τη συμπλήρωση 15 ετών από τον θάνατο του Βαγγέλη Δελμηήτρου (1-1-2005)

... Που λες, Ελένη, δεν μπορώ να το προσπεράσω έτσι απλά και αδιάφορα το άρθρο σου στα ΣΧ.: «Ένας, ξεχωριστός και αξέχαστος, σύγχρονος και μαζί παραδοσιακός σαρακατσάνικος γάμος». Και δεν μπορώ να το προσπεράσω γιατί με ζώνουν θύμισες και μνήμες μιας άλλης εποχής- εκείνου του καιρού- όταν βλέπω τη φωτογραφία με τα μάτια και τη γνώση του σήμερα. Αυτό που ξέρω σήμερα και δεν ήξερα τότε. Γιατί ο χρόνος ο μεγάλος κριτής επιτρέπει να ξέρουμε τα γεγονότα μέχρι εκείνη τη συγκεκριμένη στιγμή που ζούμε και βιώνουμε, όχι παραπέρα και όχι τα μελλούμενα. Αυτά τα κρατάει κρυμμένα και μ' αυτή τη συμφωνία προχωράει η ζωή μας. Από εκεί και μετά όλα αλλάζουν, τίποτα δε μένει στάσιμο. Έχουν αλλάξει όλα, εσύ το ξέρεις καλύτερα, ακόμα και εκείνα που υπάρχουν, έχουν αλλάξει.

Να μείνουμε, όμως, στη φωτογραφία και να σταματήσουμε το χρόνο εκεί ο' αυτό το αυγουστιάτικο μεσημέρι στο Νυδρί Λευκάδας. Με δροσερό κρασί Ζίτσας, παγωμένες μπύρες και κόκα κόλα για τα παιδιά για... εσάς. Ναι για εσάς. Οι οικογένειες τρεις. Δημήτρης Τάγκας, Βαγγέλης Δελμηήτρος, Γιάννης Καρβούνης και ένας άγνωστος, στο μεγάλο τραπέζι..

Ας τη διαβάσουμε, λοιπόν, όπως οι δείκτες του ρολογιού. Και πρώτος ο Άκης. Που είναι σήμερα Βαγγέλης 35 χρονών κι έγινε μηχανικός. Στη συνέχεια η μάνα σου, δασκάλα, αν θυμάμαι, ελπίζω νάναι καλά. Πίσω η Κούλα η γυναίκα μου. Δεν άλλαξαν πολλά, μόνο χρόνια προστέθηκαν αρκετά. Αυτό μωρέ πιο νάναι! Ο Μιχαλάκης. Που είναι τώρα κι αυτός Μιχάλης και το κεφάλι του έχει χιλιάδες νότες. Προχωρώντας, ο πατέρας σου. Δίπλα του ο γράφων. Αυτός να δείς χρόνια. Στη συνέχεια ο ξάδελφος μου ο Τάκης. Τα ίδια κι αυτός. Ακολουθεί ένας άγνωστος. Στη συνέχεια ο μεγαλύτερος Μιχαλάκης, που είναι σήμερα μπαμπάς, κι ότι άλλο ήθελε. Ο γιος μου Δημήτρης

κι αυτός τεχνολόγος ιατρικών οργάνων και η κόρη μου Κωνσταντίνα γεωλόγος. Ο φωτογράφος, μάλλον η γυναίκα του Τάκη η Ουρανία; (νύφη μου λεγόταν παλιά). Να έχει άραγε και τον Τέλη αγκαλιά; Έγινε κι αυτός μηχανικός. Αυτή τη στιγμή λείπεις εσύ. Πού είσαι; Να υποθέσω, το επάγγελμα της μαμάς; Από τότε έχουμε να ιδωθούμε! Σου εύχομαι να ζήσουν και να ευτυχίσουν τα νιόγαμπρα του γάμου που όμορφα περιγράφεις.

Εγώ για σας λίγα ήξερα. Χρόνια φευγάτος, έξω, αλλά και όταν γύρισα πάλι φευγάτος ήμουν κυνηγώντας τη ζωή και τον επιούσιο, όπως λένε. Και για να δέσει η συντροφιά μας λίγο καλύτερα, μου λέει ο ξάδερφός μου ο Τάκης: Ο Βαγγέλης είναι συγγενής σου απ' τη μάνα σου ωρέ. Έτσι έμαθα τι είναι για μένα ο Βαγγέλης Δελμηήτρος. Ένας ακόμα συγγενής Σαρακατσάνος που δεν τον ήξερα. Γίναμε μια μεγάλη παρέα και περάσαμε όμορφα εκείνη την ημέρα.

Τα χρόνια περνούσαν, όλοι μεγαλώναμε, χαθήκαμε από τότε, μέχρι που άρχισε να γίνεται λόγος και να γράφονται πολλά στη μνήμη του δασκαλου Βαγγέλη Δελμηήτρου. Όλα τα πληροφορήθηκα από την εφημερίδα "τα Σ.Χ.", που άρχισα να παίρνω τότε τα-

χυδρομικά. Έτσι έμαθα για τις δραστηριότητές του, στα νεανικά χρόνια, και την ιδέα που είχε να δημιουργηθεί Αδελφότητα Σαρακατσαναίων Ηπείρου της οποίας τα κλωνάρια φθάνουν μέχρι σήμερα και στη δική μας Αδελφότητα στην Αθήνα, η οποία αφιέρωσε και ειδικό τεύχος της εφημερίδας "τα Σ.Χ." στη μνήμη του το 2005. Ότι ήταν ένθερμος υποστηρικτής του σαρακατσάνικου σιναφιού και προσέφερε πολλά στην αρχή της δημιουργίας των Συλλόγων. Ευκαιρία που μας δίνεται σήμερα, με τις αποφάσεις εκείνες, να γνωριστούμε ξανά και να επικοινωνούμε μεταξύ μας. Έτσι έμαθα και για την περιπέτεια της υγείας του και το τέλος της ζωής του. Οι λόγοι που εκφωνήθηκαν και γράφτηκαν δείχνουν το μέγεθος της αγάπης που έτρεφε εκείνος για το σινάφι του και το σινάφι το ανταποδίδει με τον καλύτερο τρόπο.

Με την ευκαιρία που μου έδωσες, Ελένη, κλείνω εδώ, την αναφορά μου στην ημέρα εκείνη του 1989 στο Νυδρί της Λευκάδας και στον αείμνηστο Βαγγέλη Δελμηήτρο, τον πατέρα σου. Εύχομαι στην οικογένειά σου κάθε καλό και υγεία. Επίσης υγεία και χαιρετήματα σε όλους τους εικονιζόμενους της φωτογραφίας.

Γιάννης Καρβούνης - Παπαρούνας

Για να θυμόμαστε οι γηραιοί και να μαθαίνουν οι νέοι

Πριν από λίγο καιρό, ο Κώστας Μακρής, παλιό μέλος της Αδελφότητας και με συμμετοχή πολλών ετών στα χορευτικά τμήματά της, και από τους πρωτεργάτες της δημιουργίας της Σαρακατσάνικης Στάνης στα Φλάμπουρα Πρέβεζας μας έστειλε ορισμένες φωτογραφίες από δραστηριότητες της Αδελφότητας και όχι μόνο.

Θα τις αναρτήσουμε στη σελίδα της Αδελφότητας στο facebook και θα δημοσιεύσουμε κάποιες από αυτές σε επόμενο φύλλο, γιατί η ανάλυση δυσκολεύει την ευκρίνειά τους.

Κώστα σε ευχαριστούμε πολύ και ελπίζουμε η πρωτοβουλία σου να βρει μιμητές για να μπορέσουμε να δημιουργήσουμε ένα Λεύκωμα με την ιστορία της Αδελφότητας.

ΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΠΙΟ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Η ζωή και παράδοση των Σαρακατσαναίων εμπνέει πολλούς φοιτητές, μεταπτυχιακούς και μη να ασχοληθούν στα πλαίσια της έρευνάς τους με τους Σαρακατσάνους και να μελετήσουν διάφορες πτυχές της ζωής τους. Στο φύλλο αυτό συνεχίζουμε την παρουσίαση της εργασίας του Δημήτρη Θ. Γόγολου, Αρχιτέκτονα σε μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών στην Αρχιτεκτονική Τοπίου στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών με ένα ακόμα απόσπασμα από την εργασία.

Σαρακατσάνικες κατασκευές

Οι Σαρακατσάνοι τόσο στα χειμαδιά, όσο και στα βουνά, διέμεναν στις στάνες. Ο όρος στάνη (από το ρήμα ίσταμαι - θέμα -στα-) έχει διπλή σημασία: σημαίνει και τον οικισμό και γενικότερα την οργάνωση του τσελιγκάτου. Με την πρώτη σημασία ορίζονταν ο χώρος διαμονής και το σύνολο των κατασκευών για τους ανθρώπους και τα ζώα. Ο χώρος εγκατάστασης της στάνης ήταν προσεκτικά επιλεγμένος. Το ίδιο και οι τόποι βόσκησης των ζωντανών. Ο χώρος της στάνης έπρεπε να είναι απάνεμος, στεγνός και κοντά σε πηγές

του Δημήτρη Θ. Γόγολου

για να προμηθεύονται το νερό. Προσέχανε επίσης να είναι ελαφρά επικλινή για να «φεύγουν τα νερά» της βροχής. Γι' αυτό γύρω από τις κατασκευές τους σχηματίζανε αυλακώσεις για την ευκολότερη ροή των υδάτων και τη διατήρηση της «στέγνιας» στο εσωτερικό των καταλυμάτων. Τέλος η στάνη έπρεπε να βρίσκεται σε μια λογική απόσταση από πόλη ή χωριό, για να μπορούν να προμηθεύονται τα απαραίτητα.

Το βασικό κριτήριο, όμως, επιλογής ενός τόπου ήταν τα καλά βοσκοτόπια. Εκτός από την ποικιλία και τον πλούτο της βοσκήσιμης χλόης προσέχανε ιδιαίτερα τα βοσκοτόπια τους να μην είναι κοντά σε ελώδεις περιοχές (βαρκά) για να μη «βδελιάσουν» τα πρόβατα. Σε παλιότερες εποχές, όταν η ελονοσία έπαιρνε διαστάσεις επιδημίας, αποφεύγανε συστηματικά τους βαλτότοπους για να προφυλάσσονται και οι ίδιοι. Επίσης σποφεύγανε τα ορεινά βοσκοτόπια, στα οποία, τις προηγούμενες χρονιές, τα πρόβατα προσβλήθηκαν από ασθένειες, όπως πνευματάνθρακας, λοιμώδης αγαλαξία (παρμάρα), ηπατική διστομίαση (κλαπάτσα)

Οι κατασκευές που αφορούσαν στους ανθρώπους ήταν τα καλύβια (κονάκια). Έχουμε δύο τύπους καλυβιών: α) την κωνοειδή καλύβη (ορθό κονάκι) και β) την καλύβη με δίρρικτη στέγη («δίπλα» κονάκι). Τους τύπους αυτούς εφαρμόζανε και στην κατασκευή των διαφόρων βοηθητικών χώρων, όπως είναι τα μαγειριά, το στέγαστρο του αργαλειού, το κοτέτσι, το τυροκομείο (μπατζαριό) κτλ. Οι κατασκευές αυτές, ωστόσο, ήταν προχειρότερες και δεν είχαν τη φροντίδα και την ιδιαίτερη επιμέλεια των κατοικιών.

Τα υλικά των κατασκευών ήταν απλά και παρμένα από το γύρω φυσικό χώρο. Για το στήσιμο και γενικά το σκελετό των καλυβιών χρησιμοποιούσαν ξύλινους πασάλους (μπαχτάρια), λεπτότερους και πελεκημένους κλάδους (λούρια) και βέργες. Για συνδετικά υλικά στο «πλέξιμο» του σκελετού χρησιμοποιούσαν φλούδες φτελιάς, κατάλληλα επεξεργασμένες στο νερό και κομμένες σε λεπτές λουρίδες, υλικό που είναι ιδιαίτερα ανθεκτικό και ευλύγιστο. Άλλα συνδετικά υλικά, κυρίως για την κατασκευή των βοηθητικών χώρων, ήταν οι πώδεις κορυφές των σπάρτων ή οι λεπτοί κλώνοι της λυγαριάς (συρμιτζέλας). Για την εσωτερική πλευρά της στέγης χρησιμοποιούσαν διάφορα χόρτα από τον περιβάλλοντα χώρο, συννηθέστερο των οποίων ήταν η φτέρη. Στην

εξωτερική πλευρά της στέγης χρησιμοποιούσαν το άχυρο της σίκαλης (βρίζας), συνήθως, που είναι ανθεκτικό και βοηθά στη ροή των υδάτων και τα πλευρά των βάσεων της κατασκευής τα ενισχύανε εξωτερικά με καλάμια. Οι θερινές τους κατασκευές ήταν συνήθως προχειρότερες και χρησιμοποιούνταν για το σκέπασμα κλωνάρια ελάτης (λατσούδια), φτέρες κ.ά.

Ο πρώτος τύπος, η κωνοειδής καλύβη, είναι παλιότερος και συννηθέστερος. Απαντά λίγο - πολύ σε όλη την Ελλάδα, όπου υπάρχουν Σαρακατσάνοι και γενικότερα κτηνοτρόφοι. Η κωνοειδής καλύβη προτιμάται γιατί είναι πιο απλή στην κατασκευή, στήνεται γρηγορότερα και απαιτεί λιγότερα υλικά. Επιπλέον ο κυλινδρικός της χαρακτήρας βοηθά να διασπάται και να διαχέεται η σφοδρότητα των ανέμων. Η διαδικασία της κατασκευής της περιλαμβάνει τα εξής στάδια: α) τη διαμόρφωση του χώρου και το μέτρημα της κυκλικής βάσης β) την κατασκευή του σκελετού που ξεκινά από τη βάση με το μπάξιμο πολλών πασάλων (μπαχτάρια) περιμετρικά και ολοκληρώνεται με την κατασκευή του θόλου (κατσούλας) γ) το «χάρτωμα», το πλέξιμο του σκελετού με οριζόντιες βέργες και δ) το σκέπασμα του καλυβιού με διάφορα χόρτα εσωτερικά της σκεπής (φτέρη, βούρλα κτλ.) και εξωτερικά με χόρτα βρίζας και καλάμια. Πρέπει, ωστόσο, να σημειώσουμε ότι το δυσκολότερο σημείο στην κατασκευή της κωνοειδούς καλύβης είναι η σύνδεση των πασάλων (μπαχταριών) με τις απολήξεις του προκατασκευασμένου κώνου (κατσούλας). Ο κώνος κατασκευάζεται ξεχωριστά. Η Αγγελική Χατζημικήλη γράφει για την κατασκευή του:

«Για να γίνει ο σκελετός της κατσούλας, φτιάχνουν ένα στεφάνι από βίτσες (λεπτές βέργες που λυγάνε) στο εσωτερικό του στεφανιού κάνουν έναν ξύλινο σταυρό, που δένουν πάνω στο στεφάνι με τσιμπούκια (συνδετικά υλικά) από λεπτή λυγαριά ή σπάρτο ή βούρλο. Το στεφάνι αποτελεί τη βάση της κορυφής του κώνου της καλύβας, το ψηλότερο σημείο, όπου προσδένονται όλα τα κλαριά, τα λούρια (οι σχετικά χοντρές βέργες του τρούλου), τα κατσουλόγουρα, τα οποία είναι όσα και τα μπαχτάρια της βάσης. Δεμένα γύρω - γύρω στο στεφάνι μοιάζουν με μια κλειστή ομπρέλα. {...}.

Σηκώνουν στη συνέχεια με μια μεγάλη δικάλα (φούρκα) τον σκελετό του τρούλου, στερεώνουν ύστερα τη δικάλα στο κέντρο της κυκλικής βάσης και συνδέουν κατόπιν τα λούρια με τα μπαχτάρια, σχηματίζοντας έτσι τον κάθετο σκελετό της καλύβας. Κι ακολουθεί στη συνέχεια το πλέξιμο του σκελετού οριζόντια με λούρια. Το χάρτωμα ή δεσιμο, όπως το ονόμαζαν.

Η ιδέα για το κονάκι με τη δίρρικτη στέγη προήλθε από την κατασκευή των πρόχειρων βοηθητικών χώρων που ήταν και μικρότεροι και εύκολοι στην κατασκευή. Επίσης βοήθησαν προς αυτή την κατεύθυνση και οι εικόνες από τις σκηνές (τέντες) που χρησιμοποιούσαν στους πρόχειρους καταυλισμούς κατά τη διάρκεια των μετακινήσεων από τα χειμαδιά στα βουνά κι αντίστροφα. Δεν είναι τυχαίο το ότι αποκαλούσαν τέντες αυτές τις πρόχειρες κατασκευές. Οι σκηνές των μετακινήσεων (τέντες) ήταν φτιαγμένες από γιδόμαλλο, μαύρες στο χρώμα, και στήνονταν όπως σήμερα οι απλές σκηνές με δίρρικτη στέγη. Ένα μεταβατικό στάδιο, λοιπόν, ήταν το μικρό ωοειδές καλύβι με μονόρρικτη ή δίρρικτη στέγη.

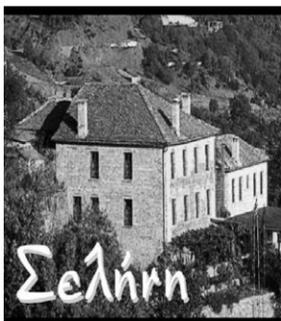
Τα μικρομεσαία αυτά κατασκευάσματα είναι «ένα μείγμα από ευθύγραμμο και καμπυλόγραμμο σχήματα. Ευθύγραμμες είναι οι δυο μακριές τους πλευρές, και καμπυλόγραμμες, οι δυο στενές» γράφει η Χατζημικήλη. Η προχειρότητα της κατασκευής τους φαίνεται και στις ονομασίες που τους δίνανε: χαλατζούκες ή τέντες. Βάση αυτών των κατασκευών ήταν δυο ορθές δικάλες (φούρκες) που μπηγόνταν στερεά στο χώμα και απείχαν

η μια από την άλλη το πολύ τρία μέτρα. Η μπροστινή ήταν ψηλότερη από την οπίσθια. Πάνω στις δυο ορθές δικάλες στηρίζανε ένα μακρύ δοκάρι (τεμπλί), λίγο μακρύτερο από την απόσταση που τις χώριζε. Την ίδια τακτική ακολουθούσαν και στις δυο παράλληλες πλευρές. Μόνο που εδώ οι πλαϊνές δικάλες ήταν χαμηλότερες και περισσότερες. Μετρούσαν, δηλαδή, δεξιά και αριστερά (ανάλογα αν σχεδιάζαν καλύβι με δίρρικτη ή μονόρρικτη στέγη) τις αποστάσεις των πλευρών και στη συνέχεια μπηγανε τρεις - τέσσερις πασάλους (μπαχτάρια) και πολλά άλλα παλούκια, ανάλογα με τη χωρητικότητα που ήθελαν να δώσουν στο καλύβι, χαμηλότερα από τις δικάλες της βάσης, και ύστερα πλέκανε το σκελετό. Στις στενότερες πλευρές της κατασκευής δίνανε σχήμα καμπυλωτό. Το σκελετό της δίρρικτης στέγης τον σχημάτιζαν με χοντρές βέργες (σταλίκια), τα οποία δένανε στην κεντρική δοκό (καβαλάρη) και στις δικάλες των παράλληλων πλευρών. Τα σταλίκια απείχαν το ένα από το άλλο μια πιθαμή για να είναι κρουστές οι «πλάτες» της σαμαρωτής στέγης και μαζί με τις οριζόντιες βέργες να συγκρατούν το υλικό του σκεπάσματος (λατσούδια, φτέρες, χόρτα κτλ.).

Εξέλιξη αυτών των πρόχειρων ωοειδών κατασκευών είναι το «δίπλα κονάκι ή μεγάλο κονάκι ή καλό κονάκι». Πρόκειται για το καλύβι με την παραλληλόγραμμη βάση και δίρρικτη στέγη. Οι διαφορές του από τις πρόχειρες κατασκευές που περιγράψαμε δεν αφορούν στο σχεδιασμό του ή στον τρόπο κατασκευής του, που είναι σχεδόν ίδιοι με εκείνων. Σχετίζονται κυρίως με τις διαστάσεις του, την επιλογή και την ποσότητα των υλικών που χρησιμοποιούσαν και την ξεχωριστή επιμέλεια που έδειχναν στο στήσιμό του. Ένα τέτοιο καλύβι είχε, συνήθως, μήκος, τουλάχιστον, δέκα (10) μέτρα και πλάτος έξι (6) μέτρα. Μιας τέτοιας χωρητικότητας κατασκευή, για να έχει ευστάθεια και ανθεκτικότητα έπρεπε και τα υλικά της να είναι προσεκτικά διαλεγμένα και η βάση στην οποία θα στηριζόταν ενισχυμένη. Χρειάζονταν τουλάχιστον διπλάσιο όγκο υλικών από ό,τι μια μεγάλη κωνοειδής καλύβη. Για την ενίσχυση της βάσης μπηγανε τρεις (καμιά φορά και τέσσερις), ανάλογα με το μήκος της καλύβας, δικάλες, στις οποίες στηρίζανε την κεντρική δοκό (καβαλάρη) της στέγης. Έτσι χωρίζονταν η καλύβη σε δύο ή τρία υποτυπώδη κλίτη. Τα κλίτη αυτά στην εξελικτική πορεία της κατασκευής γίνανε χωρίσματα (δωμάτια). Επίσης ενισχύανε και τις τέσσερις πλευρές της καλύβας με περισσότερες δικάλες (φούρκες) για να υποβαστάζουν με περισσότερο σιγουριά τη σαμαρωτή στέγη. Το ίδιο ενισχυμένη παρουσιάζεται και η ραχοκοκαλιά της στέγης με δεύτερο ή και τρίτο καβαλάρη που δένονταν μεταξύ τους σφικτά. Το πλέξιμο του σκελετού της βάσης, όπως και της δίρρικτης στέγης ήταν πολύ πιο κρουστό για να αντέχει και να συγκρατεί το εξωτερικό υλικό της περιφραξης και της σκεπής (χόρτα, καλάμια, φτέρες, λατσούδια κτλ.).

Κοντολογίς αυτή η κατασκευή απαιτεί διπλάσιο και τριπλάσιο χρόνο από την κατασκευή της κωνοειδούς καλύβης, πράγμα που προϋποθέτει περισσότερη μονιμότητα στο τόπο διαμονής των νομάδων κτηνοτρόφων. Γι' αυτό και τη συναντάμε την τελευταία περίοδο της νομαδικής ζωής των Σαρακατσάνων, όταν οι περισσότεροι απόχτησαν μόνιμα χειμαδιά. Άλλωστε τον ίδιο τύπο κατοικίας άρχισαν σιγά - σιγά να τον κατασκευάζουν με άλλα υλικά (σανίδια, πισόχαρτα, τσίγκο κ.α) εγκαταλείποντας τα παλιά υλικά, τα παρμένα από τη φύση. Έτσι οι κατασκευές αυτές παίρνουν τη μορφή **σπιτοκαλυβών**, όπως τις αποκαλούν στη Ρούμελη.

συνεχίζεται στο επόμενο φύλλο

Ξενώνας
Σελίνη
Βίτσα Ζαγορίου
τηλ.: 2653 071350
Fax: 2653 071471
www.epirous.com/selini

Hotel "Ελαία"
Καπάκι Ιωαννίνων
26530-42118 & 697-0376995
http://elaiakalpaki.gr

ΕΞΟΧΕΙΟ ΑΡΧΟΝΤΙΚΟ ΚΑΝΑ
Δοσπράγγελοι, Ζαγόρι
Τηλ.: 2653022225 - 6937363071 - 6937363005
E-mail: info@arxontiko-kana.gr

Παραδοσιακό
κατάλυμα &
Εστιατόριο
Βίτσα Ζαγορίου Ιωαννίνων
Τηλ.: 26530 71571, 26530 71512, 072. 26530 41063

Μη με κρους¹

Οι Σαρακατσάνοι, ως κλειστή και αυστηρή ηθική κοινωνία, δεν άφηναν περιθώρια στα μέλη της να ξεστρατίζουν, για να μην ντροπιάζουν τους εαυτούς τους, κατ' επέκταση την οικογένειά τους και γενικότερα το συγγενολόι.

του Γιώργου Καπρινιώτη

Επιπλέον, επειδή σε όλες τις κοινωνίες επικρατούσε η αντίληψη ότι τα καλά και τα κακά προέρχονται, κατά κύριο λόγο, από τις γυναίκες, ήταν αναγκαίος όρος οι γυναίκες, και πρωτίστως τα κορίτσια, να κρύβουν τη θηλυκότητά τους, για να μη προσελκύουν έστω και τα αδιάκριτα βλέμματα. Το μαντήλι στο κεφάλι και τα μακριά φουστάνια δεν άφηναν περιθώρια έστω και για απλό οφθαλμολούτρο. Φυσικά, οι Σαρακατσανοπούλες ήταν ανεπίτρεπτο να πηγαίνουν κάπου (ξύλα, κέντημα, κουβάλημα νερού κλπ) εντελώς μόνες τους. Ή θα ήταν πολλές μαζί ή θα συνοδεύονταν από τη μάνα, τη γιαγιά ή κάποιο αδερφό. Θυμίζω ότι στο Δημοτικό τραγούδι με τίτλο, Κυρα- Αναγνώστανα, επικρίνεται η μάνα, γιατί άφησε μόνη της την κόρη και έκανε του κεφαλιού της, δηλαδή, ακολούθησε, λίγο καθυστερημένα, με δική της απόφαση τις άλλες κοπέλες, που πήγαιναν για να κόψουν ξύλα. Αυτό το εκμεταλλεύτηκε ο κουσμεκιάρης (ο υπηρέτης), της έστισε καρτέρι και την έπιασε από το χέρι. Αυτό το πιάσιμο από το χέρι ήταν το προανάκρουσμα και για άλλου είδους πιασίματα

Αφού, η σαρακατσανοπούλα, με την αμφίεσή της, δεν άφηνε περιθώρια για κανένα λάγνο βλέμμα, κατά συνέπεια ήταν εντελώς αδιανόητο να έρθει σε οποιαδήποτε σωματική επαφή με το άλλο φύλο. Σε γάμους και σε αρραβώνες οι κοπέλες δεν πιάνονταν στο χορό με άτομα ξένα και μη συγγενικά. Η επαφή των χεριών στο χορό ήταν ένα άγγιγμα, που ίσως να είχε προεκτάσεις στον ψυχικό και σωματικό κόσμο του άρρενος πληθυσμού και κυρίως των νέων. Ένα απλό πιάσιμο των χεριών μπορεί να συνταράξει ένα νεαρό άτομο.

Μ' όλα αυτά τα μέτρα οι Σαρακατσάνοι για αιώνες διατήρησαν αυστηρά έθιμα και στήριξαν, αρχικά, τον γάμο και την οικογένεια, χωρίς προγαμιαίες σχέσεις και χωρίς διαζύγια. Στην περίοδο της νομαδικής ζωής των Σαρακατσαναίων δεν αναφέρονται διαζύγια και τα ξεστρατίσματα μετριούνται στα δάκτυλα τους ενός

Ο Ιησούς και η Μαρία η Μαγδαληνή. Πίνακας του Αντόνιο ντα Κορρέτζιο (Antonio Allegri da Correggio) περ. 1534, Μουσείο ντελ Πράδο (Μαδρίτη).

χειριού. Η θηλυκότητα δεν έπρεπε να εκδηλώνεται με κανέναν τρόπο, γι' αυτό η αμφίεση κάλυπτε επαρκώς τα επίμαχα σημεία του ανθρωπίνου σώματος, ώστε να μην σκανδαλίζεται κανένα αδιάκριτο βλέμμα.²

Έτσι, ήταν σημαντικό για κάποιον να αντικρίσει έστω και τον αστράγαλο μιας σαρακατσάνας γυναίκας.

Όμως, όταν αρραβωνιαζόταν ένα κορίτσι και θα ακολουθούσε ο γάμος – και γι' αυτό φρόντιζαν οι γονείς και το στενό συγγενικό της περιβάλλον – ήταν αδήριτη ανάγκη η υποψήφια νύφη να καθίσει κάποια στιγμή δίπλα στον υποψήφιο σύζυγό της. Αναφέρεται, λοιπόν, ότι σε μια τέτοια περίπτωση ο υποψήφιος γαμπρός άγγιξε την υποψήφια σύζυγό του, η οποία όμως, αντέδρασε με τη φράση: μη με κρους, δηλαδή μη με αγγίζεις. Έτσι, προέκυψε αυτή η φράση, για να δείχτεί ότι μια βασική αρχή διατήρησης απόστασης ανάμεσα στα δύο φύλα δεν υποχωρούσε ούτε και όταν έφτανε η ώρα της νομιμοποίησης.

Μη μου άπτου, φράση Ευαγγελίου

Η φράση αυτή με τη διατύπωση «μη μου άπτου» (μη με αγγίζεις, μη με ακουμπάς) είναι γνωστή και από την Καινή Διαθήκη. Πρόκειται για τη φράση, που απηύθυνε ο Χριστός προς τη Μαρία Μαγδαληνή, όταν πλησίασε να τον αγγίξει μετά την Ανάστασή Του. Ενώ βρισκόταν μπροστά στον τάφο του Ιησού και συνομιλούσε με δύο αγγέλους, ξαφνικά γυρίζει το κεφάλι προς τα πίσω και βλέπει τον Χριστό. Εκείνος την ρωτάει: «Γύναι, τί κλαίεις; Τίνα ζητείς;» (Ιω. κ', 15). Εκείνη δεν τον αναγνωρίζει ακόμη. Τα μάτια της «εκρατούντο του μη επιγνώναι αυτόν» (Βλ. Λουκ. κδ', 16). Ύστερα από ένα σύντομο διάλογο και αφού ξεθάμπωσε, η Μαρία αναγνώρισε τον Ιησού και αυθόρμητα απαντά: «Ραββουνί», δηλ. Διδάσκαλε, και αμέσως έτρεξε, για να τον αγκαλιάσει. Αλλά, Εκείνος την αποτρέπει και της λέγει: «Μη μου άπτου. ούπω γαρ αναβέβηκα προς τον Πατέρα μου.» (Ιω. κ', 17). «πορεύου δε προς τους αδελφούς μου και είπε αυτοίς· αναβαίνω προς τον πατέρα μου και πατέρα υμών, και Θεόν μου και Θεόν υμών» (Ιω 20,17). Στάσου μακριά. Μη με εγγίζεις. Μη με πλησιάσεις. Με αυτή τη φράση προς τη Μαρία δίνει να καταλάβει ότι πια δεν είναι άνθρωπος αλλά Θεός. Δεν έχει πια το φθαρτό σώμα του ανθρώπου. Θέλει, κατά τον Γρηγόριο τον Νύσσης, να πει να μην αποτυπώσει στην πίστη της την σωματική και δουλική μορφή του Ιησού, αλλά να λατρεύει αυτόν που βρίσκεται στην δόξα του Πατέρα και υπάρχει με την μορφή του Θεού και που είναι Λόγος του Θεού».

Μιμόζα η αισχυντηλή ή μη μου άπτου

Οι Σαρακατσάνες ως άτομα ντροπαλά, δεν ανέχονταν από ξένους και το πιο αθώο άγγιγμα. Ωστόσο, υπάρχουν και δέντρα και φυτά ντροπαλά, που αντιδρούν και στο παραμικρό άγγιγμα. Η θύμηση με γυρίζει πίσω στα γυμνασιακά μου χρόνια, όταν στο μάθημα της φυτολογίας (Β' γυμνασίου), μαθαίναμε ότι σε ένα είδος ακακίας, η Μιμόζα η αισχυντηλή ή αλλιώς μιμόζα η ντροπαλή, (στα λατινικά Mimosa Pudica), με ένα απλό άγγιγμα, αμέσως μαζεύονται τα φύλλα της. Μας έλεγε ο αείμνηστος Σπυρίδων Μανωλάτος, Μαθηματικός, ότι αυτό το δέντρο είναι σαν τα κορίτσια που δεν δέχονται ούτε να τα αγγίξεις (κορίτσια μη μου άπτου). Το άγγιγμα στα φύλλα αυτού του φυτού έχει ως αποτέλεσμα την άμεση συρρίκνωσή τους. Η εξήγηση γι' αυτό το φαινόμενο είναι η ακόλουθη. Με το άγγιγμα των φύλλων απελευθερώνονται διάφορες χημικές ουσίες. Ανάμεσα σ' αυτές είναι και το Κάλιο, του οποίου τα κύτταρα χάνουν αρκετή από την υγρασία τους και καταρρέουν. Οι επιστήμονες υποστηρίζουν ότι η ενέργεια αυτή

Μιμόζα η αισχυντηλή (Από την Βικιπαίδεια)

του φυτού είναι ένας τρόπος προστασίας από τα ζώα, καθώς όσα προσπαθήσουν να φάνε τα φύλλα μάλλον θα φύγουν μακριά. Ο καθηγητής μας, με αφορμή αυτή την ιδιότητα της αισχυντηλής Μιμόζας, αναρωτιόταν μήπως και τα δέντρα και τα φυτά έχουν κάποια μορφή αίσθησης. Μήπως, όταν κόβουμε ένα δέντρο, έχει την αίσθησης του πόνου;

Υπάρχει και το λεγόμενο φυτό «καλός μαθητής» (mimosa pudica). Το φυτό mimosa pudica είναι γνωστό ως ευαίσθητο φυτό ή μιμόζα-μη μου άπτου. Κατάγεται από τη Βραζιλία, την Ινδία και το Εκουαδόρ και τα άνθη του σχηματίζουν μικρές χνουδωτές μπάλες με χρώμα συνήθως ροζ ή μοβ.

Η προσωνομία mimosa pudica ως «φυτό», αποδίδεται και στον καλό μαθητή.

Κινηματογραφική ταινία:

Μη μου άπτου

Το 1996 προβλήθηκε η δραματική κωμωδία «Μη μου άπτου» σε σκηνοθεσία Γιατζουζάκη Δημητρη.

Αναφέρεται στις περιπέτειες ενός επαφιά³ στα μετρό και λεωφορεία της Αθήνας. Ένας διαζευγμένος άντρας ικανοποιεί την ανάγκη του για ερωτική επαφή, ακουμπώντας άγνωστες γυναίκες μέσα στα μέσα μαζικής μεταφοράς. Η ζωή του βρίσκεται μέσα σε ένα διαρκές χάος, αλλά πάντα καταφέρνει να ξεμπλέκει. Δύο γεγονότα θα τον αναγκάσουν να αλλάξει οπτική για τα πράγματα.

Η Φράση μη μου άπτου, σήμερα

Σήμερα η φράση «Μη μου άπτου» χρησιμοποιείται για ανθρώπους πολύ ευαίσθητους σωματικά ή και ψυχικά και συνήθως για άτομα που προσβάλλονται ή παρεξηγούνται πολύ εύκολα. Αναφέρεται, επίσης, σε ανθρώπους που τους ενοχλούν τα πάντα σε βαθμό υστερίας και σε άτομα που δίνουν υπερβολική σημασία σε ασήμαντες σωματικές ενοχλήσεις και σε πρόσωπα που βλέπουν συνεχώς κινδύνους για την υγεία τους. Γενικά, αναφέρεται σε ανθρώπους μυγιάγγιχτους, υπερβολικά εύθικτους, υπερευαίσθητους, σχολαστικούς, σε ανθρώπους που τους φταίνει όλοι και όλα.

Συμπέρασμα: άγγιγμα με άγγιγμα έχει διαφορά. Έχει σημασία ποιος αγγίζει ποιον, πού, πότε και γιατί. Άλλο το τυχαίο άγγιγμα και άλλο το μελετημένο και πονηρό. Γενικά, μια ευαίσθησία και μια διακριτικότητα είναι καλές, αλλά για όλα να υπάρχει ένα μέτρο. Ο ορθός τρόπος συμπεριφοράς του ανθρώπου του επιβάλλει να αποφεύγει να πει ή να κάνει κάτι που μπορεί να ενοχλήσει ή να θίξει τους άλλους. Μ' ένα λόγο, δεν είναι άσχημο να υπάρχει και το αίσθημα της ντροπής, που προσιδιάζει κυρίως και αποκλειστικά στον άνθρωπο.

Θα κλείσουμε το θέμα, αναφέροντας τι επιβάλλεται σύμφωνα με το *savoire vivre*⁴ των Γάλλων. Από έναν πίνακα δεκαπέντε (15) κανόνων, ο δέκατος πέμπτος κανόνας επιτάσσει: «Ένας άντρας δε πρέπει

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ "Το ραδιό"
Ιουλία Τσέπη

Σκαμνέλι Ζαγορίου Ιωαννίνων
τηλ.: 2653081300, 81252, κιν. 6945380202

Hotel
Παπιγκιώτη

Τσεπέλοβο Ιωαννίνων
Ζαγοροχώρια

τηλ.: 26530 81012, 26530 81341,
26530 81347 • fax: 26530 81382
κιν.: 6973 314449 →
www.zagori-papigiotis.com

PETROTEXNO
HOTEL

Παραδοσιακό Ξενοδοχείο
Τσεπέλοβο Ιωαννίνων

τηλ.: 2653081100, 6976 118263

*Tradition & Luxury
in Tsepelovo*

να ακουμπάει ποτέ μια γυναίκα χωρίς την έγκρισή της». Αυτό σημαίνει ότι δεν είναι αποδεκτό: να κρατάει το χέρι της, να την ακουμπάει κατά τη διάρκεια μιας συζήτησης, να τη σπρώχνει ή να πιάνει το χέρι της πάνω από τον αγκώνα, εκτός και αν ο άντρας τη βοηθάει να μπει ή να βγει από το αυτοκίνητο ή να διασχίσει το δρόμο».

Παραπομπές

1. Μη με κρού(ει)ς. Η αρχική σημασία του ρήματος κρούω, ως ηχοποιημένη λέξη, έχει τη σημασία χτυπώ. Παραδείγματα: χτυπώ τα χέρια ή τα πόδια, χτυπώ τις χορδές μουσικού οργάνου. Άλλωστε, υπάρχει ξεχωριστή κατηγορία μουσικών οργάνων, τα λεγόμενα κρουστά, όπως είναι το ντέφι, το τουμπολέκι, το νταούλι κ.α. Αργότερα, πήρε και τη σημασία εγγίζω, εφάπτομαι.

-Στο Λεξικό του Λευκαδίτικου Γλωσσικού Ιδιώματος – Πανταζής Κοντομίχης διαβάζουμε:

Κρούω = άποκρούω διά δυσσομίας, βρωμῶ άπροσπελάστως.

-Τα Λευκαδίτικα – Χριστόφορος Λάζαρης
Κρούω, με την έννοια του βρωμάω.

-Ο Λάζαρης αγνοεί την πλήρη ετυμολογία ενώ ο Κοντομίχης αρκείται στην ερμηνεία, όπως και ο προηγούμενος του "βρωμάει ανυπόφορα". Δεν χρειάζεται εδώ η πρόθεση -από-. Μόνο του το ρήμα κρούω στα έγκυρα λεξικά Δημητράκου, Liddel Scott, ετυμολογείται πλήρως: "... επί αισχροῦς σημ. -Ανέκδοτα Βεγκήρου- 101: "εν τη συνθηεία το κρούσαι αντί του συγγενέσθαι" (συγγίγνομαι, εδώ συνοουσιάζομαι). Αριστοφάνη Εκκλησιάζουσες 990: φράση κρούω πέπλον = πέρδομαι (αφήνω αέρια). Το Liddel Scott προσθέτει "τινάζω πορδές". Ευρ. Κύκλ. 328. Ο Δορμπαράκης προσθέτει επίσης "ο παράγων ήχο".

Στην Καρυά, αν κάποιος "παράξει ήχον" (ή και χωρίς ήχο ...κλάσει) του λένε, πιάνοντας συμβολικά τη μύτη τους: φύγε μας έκρουξες.

2. Το φαινόμενο της απόκρυψης σημείων του σώματος, που μπορούσαν να σκανδαλίσουν άλλους ήταν γενικότερο στην ελληνική κοινωνία. Αναφέρω ακολούθως το περιστατικό που λέγεται ότι συνέβη στη βρύση που βρίσκεται στην πλαγιά του βουνού των Ασπραγγέλων Ζαγορίου. Βρισκόταν στο δρόμο από το Δεκαεννιά (Μεταμόρφωση) προς Ασπραγγέλους σε νοτιή ευθεία γραμμή, γιατί τότε δεν υπήρχε ο αμαξιτός δρόμος που υπάρχει σήμερα και συνδέει με τα Γιάννενα τα χωριά, κυρίως του Κεντρικού Ζαγορίου. Αναφέρεται ότι σ' αυτή τη βρύση είχε κάνει στάση μαζί με έναν φίλο του ο ποιητής Ι. Βηλαράς, που πήγαινε από τα Γιάννενα στο Τσεπέλοβο. Έτυχε να έρθει σε λίγο μια ζαγορίσια από τους Ασπραγγέλους μαζί με φίλη της, για να πάρει νερό. Την είδε ο ποιητής, θαμπώθηκε από την ομορφιά της και για να πιάσει κουβέντα της είπε: « Ωραία τον έφραξες τον κήπο σου, κυρά μου». Εννοούσε το μακρύ φουστάνι της που στο κάτω άκρο κατέληγε σε έναν ωραίο και κεντημένο ποδόγυρο. Η έξυπνη Ζαγορίσια απάντησε: «ναι, τον έφραξα, για να μην μπαίνουν μέσα τα γαϊδούρια». Κόκαλο ο Βηλαράς.

3.εφαψίας ο [efapsias] Ο3 : (ψυχιατρ.) άτομο που διεγείρεται σεξουαλικά, όταν έρχεται σε επαφή (όχι σεξουαλική) με κπ., όπως π.χ. όταν βρίσκεται μέσα σε πλήθος ανθρώπων. [λόγ. < αρχ. έφαψ(ις) άγγιγμα -ίας]. Πηγή:Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας.

«Ο εφαψάκιας πάσχει από σεξουαλική παραφιλία με ζητούμενο την μη συναινετική σωματική τριβή με αγνώστους σε στενούς και συνωστισμένους χώρους, όπως σε μέσα μαζικής συγκοινωνίας, μπαρ, πολιτικές εκδηλώσεις, εκκλησίες, συναγωγές, τεμένη». [Ιστοτόπος slang.gr].

4. savoire vivre: Η φράση είναι γαλλική και κατά λέξη σημαίνει «να ξέρεις να ζεις». Το σαβουάρ βιβρ αναφέρεται σε κανόνες καλής συμπεριφοράς, που πρέπει να γνωρίζει και να εφαρμόζει στη ζωή του ένας ευγενικός και πολιτισμένος άνθρωπος. Μ' άλλα λόγια, είναι αυτό που η πολιτισμένη κοινωνία θεωρεί αποδεκτό να πράττουμε σε κάθε περίπτωση της ζωής μας.

Η διακωμώδηση της φράσης σαβουάρ βιβρ στα ελληνικά είναι γνωστή με τη διατύπωση: «σαν ντουβάρ (ι) βιβρ», να ζεις σαν ντουβάρι.

Με αφορμή τον θάνατο της Κώτσενας (Κώσιτενας) Τσουμάνη

Τόσα χρόνια, κοντά στα είκοσι περίπου, όσοι ασχολούμαστε με τη σύνταξη της εφημερίδας αυτής, και είμαστε πάνω-κάτω οι ίδιοι, σε περίπτωση θανάτου κάποιου Σαρακατσάνου, αποφεύγουμε, για ευνόητους λόγους, να γράψουμε κάτι παραπάνω από την απλή αναγγελία στην εφημερίδα, ακόμα και όταν έφυγαν από τη ζωή πάρα πολύ κοντινοί μας άνθρωποι. Δεχόμαστε, φυσικά, και δημοσιεύουμε ενυπόγραφα κείμενα άλλων ατόμων.

Με αφορμή τον θάνατο της Κώτσενας Τσουμάνη (κατά τη βάφτισή της Αφροδίτη Χριστόδ. Γατσέλου) αισθάνομαι την ανάγκη να δημοσιοποιήσω κάποιες σκέψεις, ίσως από ενοχές, γιατί κάθε φορά που πήγαινα στο χωριό μου (Κουκούλι) ένοιωθα την ανάγκη να περάσω να τη δω, έστω και για πέντε-δέκα λεπτά, και την τελευταία φορά δεν το

έκανα. Κάτι τα τσίπουρα στο μεσοχώρι, κάτι οι βόλτες στα γύρω χωριά, το άφησα για την τελευταία μέρα και όταν χτύπησα την οξόπορτα, δεν ήταν κάποιος μέσα να μου ανοίξει. Η ίδια και να άκουσε, ανήμπορη πια, δεν θα μπορούσε να ανοίξει. Πιστεύω ότι και η ίδια, όταν μάθαινε ότι είμαστε στο χωριό, καρτερούσε να πάμε να τη δούμε γιατί κάθε φορά μου έλεγε: «Με έτρωγε απ' την αυγή το χέρι μου, κι έλεγα ποιος θα να 'ρθει, ποιος θα να 'ρθει;». Ήθελα να την επισκέπτομαι, γιατί νόμιζα πως έβλεπα τη μάνα μου, αλλά και ανταπέδιδα τη δικιά της καλοσύνη, γιατί όταν πηγαίναμε τη μάνα μου, όσο ζούσε στο χωριό, πριν ακόμα κατεβάσουμε τα σέα, άραζε με ένα μπουκάλι γάλα από τις γίδες της για να φιλέψει την «πρωτευουσιάνα» στα γεράματά της μάνα μου.

Να γράψω κάτι και για τις γίδες της, για να καταλάβουμε εμείς οι «γραμματισμένοι» τι θα πει εντιμότητα: Πριν από κάποια χρόνια, η αρκούδα της έφαγε 4-5 γίδες, από αυτές που στα γεράματά της κρατούσε στο χωριό για απασχόληση κυρίως αλλά και για λίγο αγνό γάλα. Όταν πήγε ο κτηνία-

τρος του ΕΛΓΑ να καταγράψει τη ζημιά, χωριανός μας από τη μάνα του, της πρότεινε να γράψει ότι η αρκούδα έφαγε 7 γίδες, γιατί, σύμφωνα με τον κανονισμό του Οργανισμού, από αυτόν τον αριθμό και πάνω δικαιούται αποζημίωση. Η θεια Κώτσενα αρνήθηκε να πει ψέματα και δεν πήρε τίποτα. Και τούτο, παρότι στην εκκλησιά τα τελευταία χρόνια δεν παραπήγαινε, γιατί ίσως το θεωρούσε χαρούμενη κοινωνική εκδήλωση και είχαν πεθάνει στενοί συγγενείς της, το είχε μέσα της βαθιά ριζωμένο, το «ου ψευδομαρτυρήσεις».

Η κουβέντα μας ήταν, πέρα από τα τυπικά (τι κάνει ο ένας, τι κάνει ο άλλος γιατί ρώταγε για όλους) κυρίως για θέματα παράδοσης. «Μια πιθανή άνθρωπος», αλλά ζωντανή εγκυκλοπαίδεια γύρω από την παράδοση και τον πολιτισμό μας. Έζησε, πριν παντρευτεί, εκτός οικισμών, στα λόγγα, και δεν είχε ανακατώσει τα πολιτισμικά στοιχεία των Σαρακατσανών με αυτά των ντόπιων χωρικών. Πάντα εύρισκε την κατάλληλη ευκαιρία να πει ένα στίχο από ένα παλιό Σαρακατσάνικο τραγούδι. Ως πόσα τραγούδια ήξερε; Και τραγούδια παλιακά, παλύ παλιακά, ακόμα και ακριτικά. Κάποια από αυτά τα υπαγόρευσε στον Ευρ. Μακρή και τα περιέλαβε στη συλλογή της ΠΟΣΣ που επιμελήθηκε. Τα υπόλοιπα όμως δεν ξέρω αν τα διέσωσε κανένας.

Από τη συζήτηση μαζί της μπορούσες, αν ήθελες, να βγάλεις αξιόπιστα συμπεράσματα όχι μόνο για τη ζωή και τα έθιμα αλλά και τον τρόπο σκέψης των Σαρακατσάνων. Μου έλεγε, πως κάποια χρονιά που με τις συνυφάδες της είχαν μείνει ως τα μέσα Ιουλίου στα χειμαδιά για να ασχοληθούν με γεωργικές εργασίες, όταν ανέβηκαν στο χωριό, μαυρισμένες από τον καλοκαιρινό ήλιο και τις αντάμωσε ο παπούλης μου, Σαρακατσάνος παλιάς νοστοροπίας και «κοπής» είπε στους άνδρες τους: «να γένει ξίκι κι η προκοπή σας, γίγχαν οι γ'ναίκες παρανάλημα (παρανάλωμα) απ' το κάμα. Τι κάθεστε στα χειμαδιά ακόμα;». Οι παλιοί Σαρακατσάνοι, όσο και αν παίδευαν τις γυναίκες στις κτηνοτροφικές εργασίες τον χειμώνα, με τίποτα δεν ήθελαν να ασχοληθούν αυτές με γεωργικές εργασίες (θέρος, σκάλισμα κ.λπ) που τις θεωρούσαν ιδιαίτερα κοπιαστικές για τις γυναίκες, και πίστευαν ότι ήταν αδύνατο να επιβιώσουν οι άνθρωποι το καλοκαίρι στα χειμαδιά.

Συμπερασματικά, κάθε που πεθαίνει ένας γέροντας ή μια γριά, δεν ορφανεύουν μόνο τα παιδιά τους. Ορφανεύει και η παράδοσή μας. Χάνονται και οι τελευταίες αξιόπιστες πηγές πληροφόρησης. Και όσο δεν τις αξιοποιούμε, η ευθύνη είναι δική μας, όσων λέμε ότι τάχα νοιαζόμαστε για την παράδοση. Είναι άλλο να περιγράφει κάποιος την ίδια τη ζωή του, και άλλο να διηγείται κάποιος τι άκουσε από άλλον. Να ξαναθυμίσω την πρόταση του Γ. Καπρινιώτη, που ο ίδιος την έκανε πράξη, να μαγνητοφωνηθούν ηλικιωμένα άτομα, όχι μόνο για να μας καταθέσουν στοιχεία της παράδοσης, αλλά και να διασώσουμε τον γνήσιο προφορικό λόγο των προγόνων μας.

Σήμερα, όχι αύριο, γιατί θα είναι αργά, πολύ αργά.

Δημήτρης Λ. Τάγκας

EKME
ΑΝΩΝΥΜΗ ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΗ, ΤΕΧΝΙΚΗ, ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ & ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

Διευθύνων Σύμβουλος: Ιωάννης Β. Καρυώτης

Σοφίας Βέμπο 6, 570 08 Εξέδωρος, Θεσσαλονίκη
Τηλ: (+302310) 755.085, 755.260
Φαξ: (+302310) 755.104,
E-mail: ekme@ekme.gr

ΣΑΛΜΑΣ ΕΥΑ. ΠΕΡΙΚΛΗΣ

ΛΟΓΙΣΤΗΣ - ΦΟΡΟΤΕΧΝΙΚΟΣ

ΤΗΛΕΦΩΝΟ: 2682 061041
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: Λ. Ιωννίνων 14, 481 00 Πρέβεζα
E-MAIL: info@salmasaccounting.gr
WEBSITE: salmasaccounting.gr

ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ & ΜΕΛΕΤΩΝ

Αφοι Γρ. Σαμορέλη Ο.Ε.

Καντούνη 7 Γηροκομείο
afosamoreli@yahoo.com

Τηλ/Φαξ: 210 6913339
Κιν: 6977 392266 6977 808764

Τα σαρακατσάνικα τσελιγκάτα της Ηπείρου και οι στράτες τους

συνέχεια από στη σελίδα 10

Ο τσελιγκας έχει από πίσω του πρώτα μεγάλο αριθμό συγγενών που εργάζονται σε αυτό και δευτερευόντως τους πιστικούς.

του Γιώργου Κ. Τσουμάνη

Τα μυστικό της ανάπτυξής του ήταν τα πολλά οικογενειακά χέρια, τα μονιασμένα αδέρφια με τις οικογένειές τους. Όλα τα μεγάλα κοπάδια που δημιουργήθηκαν στην Ήπειρο στηρίχτηκαν σε αυτή την αρχή. Σε όλες τις συζητήσεις που έχω κάνει για τον κόσμο της κτηνοτροφίας αυτό ήταν και ο κανόνας. «Η τάδε στάνη χάθηκε γιατί τα αδέρφια δεν κράτησαν ταμπούρι». «Οι πολλοί παίρνουν την πόλη, ο ένας είναι κανένας». «Η στάνη χάλασε από τότε που τα αδέρφια σκόρπισαν σαν τα πουλιά της πέριδικας». «Δεν κάνει προκοπή η στάνη όταν ο καθένας κάνει του κεφαλιού του». «Το τσελιγκάτο δύσκολα φτιάχνεται και εύκολα χαλιέται» Έχουμε πάμπολλες περιπτώσεις όπου παιδιά τσελιγκάδων να φτωχύνουν και απεναντίας απλοί πιστικοί με την εργατικότητα τους να στήσουν τη δική τους στάνη.

Πέρα όμως από το μοίρασμα του ζωικού κεφαλαίου και το χωρισμό των μελών της ή ενδεχόμενη κακοδιαχείριση και άλλοι απρόβλεπτοι παράγοντες ήταν ικανοί να το διαλύσουν. Αρρώστιες των ζώων, βεντέτες οικογενειών και φόννοι, κλέφτες, κοινωνική αστάθεια από εμπόλεμες καταστάσεις, κακές χρονιές με βαριούς χειμώνες, ανομβρίες, κακή επιλογή λιβαδιών, άλλαξαν τα πράγματα από τη μια μέρα στην άλλη. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου τσελιγκάτα από τυχαία γεγονότα χάθηκαν ξαφνικά και σε ελάχιστο χρόνο. Το ζωικό κεφάλαιο ήταν επιρρεπές σε πολλούς απρόβλεπτους και αστάθμητους παράγοντες. Έτσι λοιπόν τα τσελιγκάτα σύντομα άλλαξαν χέρια, έρχονταν και παρέρχονταν. Σχετικά με τη δυναμικότητά τους σε αριθμό ζώων, νομίζω ότι δεν πρέπει να είμαστε υπερβολικοί. Από συζητήσεις μου με παλαιότερους κτηνοτρόφους και πολύ καλούς γνώστες της κτηνοτροφίας, στην καλύτερη των περιπτώσεων, ένα μεγάλο τσελιγκάτο έφτανε και μάλιστα σε ελάχιστες περιπτώσεις μέχρι τα 3000 πρόβατα. Η στενότητα του τόπου στην Ήπειρο, λόγω των πολλών κτηνοτρόφων, δεν άφηνε μεγαλύτερα περιθώρια ανάπτυξης.

Τα μεγαλύτερα σε αριθμό ζώων και ανθρώπων Σαρακατσάνικα τσελιγκάτα όπως προανέφερα, δημιουργήθηκαν μέχρι το 1930 περίπου. Από κει και ύστερα υπάρχει σταδιακή συρ-

ρίκνωση λόγω έλλειψης βοσκοτόπων. Παράλληλα πλήγμα υπέστησαν και με τους νόμους για τα ενοικιοστάσια. Αυτό όμως δε σήμανε και τη διάλυσή τους. Απλά αλλάζει μορφή. Δημιουργούνται τώρα μικρότερα κοπάδια με βάση την οικογένεια. Η μορφή που πήρε, θα λέγαμε ότι ήταν μιας μικρής οικογενειακής επιχείρησης. Μέλη οικογενειών, ενήλικα αδέρφια συγκροτούν κτηνοτροφικές μονάδες της τάξεως των 150 με 200 πρόβατα ο καθένας. Μπορώ να τολμήσω να πω ότι όλοι ανεξαιρέτως οι Σαρακατσάνιοι της Ηπείρου σε κάποια φάση της πορείας τους δημιούργησαν το δικό τους κοπάδι, τη δική τους μικρή ανεξάρτητη στάνη, όπως οι ίδιοι έλεγαν. Αυτή που μπορούσε ο καθένας πλέον με τα αδέρφια του ή τα παιδιά του να συντηρήσει, δίχως άλλα εργατικά χέρια. Σε αυτό βέβαια βοήθησαν σημαντικά και οι αλλαγές που έγιναν στο κράτος. Οι κτηνοτρόφοι δημιούργησαν μόνιμες εγκαταστάσεις, ένα αίτημα εκατοντάδων χρόνων για τους Σαρακατσάνιους. Είχαν τώρα πια ένα σταθερό μέρος για το χειμώνα. Πολλές ακόμα αλλαγές βελτίωσαν την κατάσταση της ελληνικής υπαίθρου. Οι τροφές των ζώων δεν εξαρτιούνται αποκλειστικά και μόνο από το φυσικό χόρτο και τις καιρικές συνθήκες. Οι κάμπτοι καλλιεργούνται, οι προμήθειες σε καλαμπόκι, σιτάρι, τριφύλλι είναι πλέον προσιτές σε όλους.

Αναφορικά τώρα με το μέρος της Ηπείρου, στο οποίο κατά κανόνα κινήθηκαν οι Σαρακατσάνιοι της Ηπείρου το καλοκαίρι, αυτό ήταν το Ζαγόρι. Και τούτο για κάποιους λόγους. Είναι γεγονός ότι η σταδιακή έλλειψη πολλών ντόπιων κτηνοτρόφων από το Ζαγόρι, ευνόησε τους Σαρακατσάνιους. Οι κάτοικοι του Ζαγορίου λόγω του φτωχού του εδάφους τους, άρχισαν από τα πρώτα χρόνια της υποδούλωσης στους Τούρκους να ξενιτεύονται. Παράλληλα και η σταδιακή εγκατάλειψη της κτηνοτροφίας στον τόπο λόγω της στρωφής των κατοίκων στα γράμματα και στο εμπόριο άφησε τα θερινά βοσκοτόπια της περιοχής ελεύθερα για τους Σαρακατσάνιους. Ήδη από τα μέσα του 19ου αιώνα στο Ζαγόρι, φαίνεται να υπάρχει έλλειψη εργατικών χεριών για την κτηνοτροφία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να φτάνουν, είτε ως ποιμένες σε ντόπιους τσελιγκάδες, είτε με τα δικά τους κοπάδια, ελληνόφωνοι νομάδες οι Σαρακατσάνιοι και να δραστηριοποιούνται στα στο μέρος αυτό. Το χειμώνα μεταναστεύουν υποχρεωτικά στα πεδινά της Ηπείρου και της Αιτωλοακαρνα-

νίας. Έτσι το Ζαγόρι αποτελεί τον βασικό πυρήνα των θερινών βοσκοτόπων των Σαρακατσανίων στην Ήπειρο.

Διαχρονικά, από την εμφάνισή τους μέχρι την εγκατάστασή τους κάπου μόνιμα, όλες σχεδόν οι οικογένειες των Σαρακατσανίων της Ηπείρου, πέρασαν από το Ζαγόρι. Μπορούμε να πούμε με απόλυτη βεβαιότητα ότι ο τόπος αυτός είναι συνυφασμένος με τους Σαρακατσάνιους. Είναι υπό μια έννοια το μέρος στο οποίο χρωστάνε πολλά, με τις όποιες δυσκολίες αντιμετώπισαν στο πέρασμά τους. Μετά το 1938³, με τον υποχρεωτικό νόμο της κυβέρνησης Μεταξά οι Σαρακατσάνιοι καταγράφθηκαν υποχρεωτικά σε κάποια κοινότητα. Είναι γεγονός ότι οι περισσότεροι επέλεξαν να γίνουν δημότες σε κάποιο ορεινό μέρος. Αυτό για λόγους ανάγκης. Κατοχύρωναν δικαίωμα βόσκησης ως δημότες των χωριών που έπρεπε να βγουν το καλοκαίρι. Η επιλογή χωριού στα χειμαδιά δεν ωφελούσε. Έτσι και αλλιώς στον κάμπο τα κτήματα που βοσκούνταν μισθώνονταν. Δεν υπήρχαν χειμερινές εκτάσεις κοινοτικές προς παραχώρηση στους κτηνοτρόφους. Θέλω να πω ότι η επιλογή του τόπου εγγραφής των Σαρακατσανίων είχε να κάνει πρωτίστως με την κατοχή δικαιώματος βόσκησης των κοπαδιών τους και δευτερευόντως για άλλους λόγους.

Γνωστά τσελιγκάτα στο κύκλο των Σαρακατσανίων ήταν πολλά. Η δυναμικότητά τους σε ζωικό κεφάλαιο και ανθρώπους που τα απαρτίζουν, προκύπτει κυρίως από την παράδοση των Σαρακατσανίων αλλά και από ελάχιστα τουλάχιστον γνωστά σήμερα έγγραφα κοινοτήτων με τα όποια στοιχεία δίνουν. Για ευνόητους λόγους δεν θα αναφερθώ σε ονόματα. Εξάλλου στο παρόν κείμενο σκοπός μου είναι η καταγραφή των μετακινήσεων και άλλων στοιχείων που είχαν σχέση με αυτές.

(Το κείμενο αυτό είναι αφιερωμένο στην ιερή μνήμη των γονέων μου Κώστα και Αφροδίτης, καθώς και σε όλους τους ανώνυμους Σαρακατσάνους και Σαρακατσάνες που περπάτησαν μια ολόκληρη ζωή, με υπομονή και καρτερικότητα τις στράτες των κοπαδιών τους).

Στο επόμενο "η Στράτα"

3 Ν. 1223/38

Για το... καρδάρι συνδρομές - ενισχύσεις

Ευχαριστούμε από καρδιάς όσους μας στηρίζουν οικονομικά, δίνοντας ό,τ δικιούτι ο καθένας, για το καρδάρι για να συνεχίσουμε.

Παράκληση όσοι καταθέτετε χρήματα χωρίς να γράψετε τα στοιχεία σας ή κάνετε μεταφορά μέσω Mobile ενημερώστε μας τηλεφωνικά ή με μείλ για τη συνδρομή σας

Eurobank	Καψάλης Χαράλαμπος Αν., Γιάννινα.....	20
Καραθόδωρος Απόστολος, Θεσ/νίκη.....	Μυριούνης Περ. Ιωάννης, Δελβινάκι.....	20
Κάσενος Ελευθέριος, Ιωάννινα.....	Τέζας Αθανάσιος, Σέρρες.....	20
Καλατζής Γιάννης, Λειβαδιά.....	Ρουμελιώτης Σπύρος, Λαμία.....	20
Ράπτης Θωμάς, Ιωάννινα.....	Τάγκας Κώστας, Κατοικάς.....	20
Βαγγελή Διαμάντω, Ηγουμενίτσα.....	Κατσαρός Θεόδωρος, Φιλιάτες.....	30
Άγνωστος, Μεταφορά	Κήττας Παναγιώτης, Νεοχώρι Παραμυθιάς.....	20
μέσω Mobile 4/11/19.....	Ζαχίλας Ανδρέας, Αργυρούπολη.....	20
	Άντσου Παναγιώτα, Θεσσαλονίκη.....	30
ETE		
Κουτούλας Γεώργιος, Ελάτη.....		
Γόγολος Ζώης, Αθήνα,.....		
Τσουμάνης Αλκιβιάδης, Ωραιόκαστρο.....		
Λουτσάρη Ειρήνη, Ηγουμενίτσα.....		
Τζουμερκιώτης Ηλίας, Βόνιτσα.....		
Αρβανίτης Κων. Λάμ., Αθήνα.....		
Καψάλης Χρήστος, Έδεσσα.....		
Καρβούνης Κώστας, Βασιλικό.....		
Δήμου Σπύρος, Γλυφάδα.....		
	Στα μέλη του Συλλόγου	
	Δόσης Κώστας, Αθήνα.....	20
	Γαλής Δημήτριος, Αθήνα.....	20
	Κουρέτσος Σεραφείμ, Περδικάκι.....	20
	Τσουμάνης Σπύρος του Χριστόφ. Πάπιγκο,.....	50
	Βαλάκου Ανθούλα, Καλπάκι.....	20
	Χασκής Κων/νος, Καλπάκι.....	20
	Κώνστας Ελευθέριος, Ηγουμενίτσα.....	20
	Κάκος Νικόλαος, Καρβουνάρι.....	20

Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Σαρακατσανίων

Σύλλογος Σαρακατσανίων Ελευθερίου-Κορδελιού - Εύσμου "Ο ΣΤΑΥΡΑΤΟΣ"

ΒΑΣΙΛΟΚΛΟΥΡΑ ΜΠΟΥΚΒΑΛΑ 2020

ΚΟΠΗ ΠΙΤΑΣ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΩΝ

11 & 12

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 2020

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΙΚΟ ΓΛΕΝΤΙ
ΣΑΒΒΑΤΟ 11-1-2020

ΑΙΘΟΥΣΑ ΔΕΞΙΩΣΕΩΝ
"ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΠΑΛΑΣΕ"
ΚΑΒΑΛΑΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Πορτ προσέλευσης 20,00

ΚΟΠΗ ΠΙΤΑΣ
ΚΥΡΙΑΚΗ 12/1/2020

Δ.Α.Κ ΕΥΟΣΜΟΥ
Πορτ έναρξης 11,00

Υπό την αιγίδα: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Χορηγός: ΜΑΡΤΙΝΟΣ ΠΙΤΤΙ

Ο Λόγος ως ύπατη αρετή

Του Δημήτρη Κ. Μπάκα

Προοίμιο

Ο λόγος συνιστά για τον άνθρωπο εκείνη την **πνευματική ικανότητα**, με την οποία αποκτά γνώσεις για το πραγματικό, αλλά και απομακρύνεται σε μεγάλο βαθμό από το πραγματικό. Για τον χειρισμό του λόγου έδωσε ο Πασκάλ τη χρυσή συνταγή: «να απορριφθούν οι δύο υπερβολές: το να μην αποδεχόμαστε παρά μόνο τον λόγο και αφετέρου το να αποκλείουμε τον λόγο».

Εισαγωγή

Οι Πυθαγόρειοι πρώτοι διέκριναν την **πολυσημία του λόγου**. Στη ρητορική σημαίνει **αγόρευση**, στη μουσική **αρμονία** τονικών αναλογιών, στην πολιτική **επιχειρηματολογία** πειθούς, στη φυσιολογία **αναλογίες** φυσικών μίξεων, στη γεωμετρία **μαθηματικές αναλογίες**, στην αριθμητική **αναλογική σχέση** αριθμών, στη θεολογία **τον ίδιο τον Θεό**. Στην επικοινωνία ο λόγος, ως ικανότητα ανταλλαγής νοημάτων, εκφράζεται με τη γλώσσα και λαμβάνει τη μορφή του **προφορικού, γραπτού, πολιτικού, στρατιωτικού, επιστημονικού**, κ.ο.κ. λόγου. Στη λογική προσδιορίζει την **κινούσα αιτία**. Διαστέλλεται από τη **ρητορική** (τεχνική της πειθούς), τη **σοφιστική**, που έχει στόχο την αληθοφάνεια και παραπλάνηση, όπως και από τον **δογματισμό**, την άγονη ισχυρογνωμοσύνη. Ο λόγος τροφοδοτεί τον **φρόνιμο δημιουργικό διάλογο** χωρίς να αποκλείει την **ενορατική έμπνευση**, όταν βρίσκεται μέσα στα όρια της φρόνησης.

Από τον «λόγο» στον «Λόγο»

Ο λόγος συνδέεται αναπόσπαστα με τη **γλώσσα** και τη **λογική** έχοντας κοινή αναγωγή στο ρήμα **λέγω**. Η γλώσσα συνιστά την έκφραση του λόγου, ήτοι είναι το «ένδυμά» του. Κοντολογίς ο λόγος αδικείται εάν συγκρίνεται με τη γλώσσα και τη λογική.

Το **αρχέγονο** νόημα του όρου (προσωκρατική σκέψη) σημαίνει την **τάξη**, δηλαδή τη **θεμελιώδη αιτιότητα** που διέπει τον κόσμο. «Μια αιώνια ρυθμιστική αρχή» (Ηράκλειτος). Η στωική φιλοσοφία, τον συνδέει με την έννοια του Θεού, αλλά επιβεβαιώνει και το αρχέγονο νόημά του ως βασική τάξη του Κόσμου.

Κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο: «**Εν αρχή ην ο Λόγος, και ο Λόγος ην προς τον Θεόν, και Θεός ην ο Λόγος**» επιβεβαιώνει την ουσία του. Ο Λόγος του σύμπαντος είναι ο Θεός.

Η χρυσή αναλογία: το άριστο παράδειγμα

Από το χάραμα, ακόμη, της ανθρώπινης νόησης διατυπώθηκε η απορία: «Πώς το ένα γίνονται πολλά; Υπάρχει τρόπος να διατηρήσουν τα μέρη σχέση ουσιαστικής συνοχής με το σύνολο»; Ο Πλάτωνας θεωρούσε τη συνεχή γεωμετρική αναλογία «του άκρου και μέσου λόγου», ως τον βαθύτερο κοσμικό δεσμό.

Μια απλή μαθηματική σχέση με πολλά ονόματα, αλλά με το ίδιο νόημα: **χρυσή τομή** ή **χρυσός λόγος** ή **χρυσή αναλογία** ή **θεική αναλογία** ή **χρυσός μέσος**. Μόνον εάν ο λόγος του συνολικού μήκους προς το μεγαλύτερο τμήμα είναι ο ίδιος με το λόγο του μεγαλύτερου τμήματος προς το μικρότερο έχομε τη χρυσή αναλογία(τομή). Χρησιμοποιείται ευθύγραμμο τμήμα γιατί ο χρυσός λόγος είναι άρρητος αριθμός και δεν μπορεί να εκφραστεί ως απλό κλάσμα.

Η φύση επιδεικνύει πανέμορφες και εκπληκτικές μορφές: φυτά, δέντρα, έντομα, ζώα, παγωνιά ... Όλα φανερώνουν την ποιητική αλληλεπίδραση μεταξύ συμμετρίας και ασυμμετρίας. Με την αυτοομοιότητα διαιωνίζεται η αναλογία του αρχικού συνόλου, αντανακλώντας την αναλογική συμμετρία ($\Phi:1:\phi$, όπου $\phi=1/\Phi$). Ο χρυσός λόγος είναι προφανής σε όλο το ανθρώπινο σώμα. Η φύση πάλλεται ρυθμικά σε κύκλους αύξησης και μείωσης. «Οδός άνω και οδός κάτω μία και αυτή» Ηράκλειτος. Η θετική εντροπία(αταξία) εξισορροπείται με την αρνητική εντροπία (ζωική δύναμη).

Η χρυσή αναλογία κυριαρχεί στα όρια του χάους. Εκεί η τάξη αναδύεται από την αταξία. Παίζει αποφασιστικό ρόλο στη μη γραμμική δυναμική ισορροπία. Είναι ο πιο άρρητος αριθμός άρα η αντίστοιχη θέση που ισορροπεί λογίζεται ως πιο σταθερή και κυριαρχεί σε όλα τα φυσικά φαινόμενα και δημιουργεί αρμονία και απλότητα(όχι απλοϊκότητα), όπως και απόλυτη οικονομία.

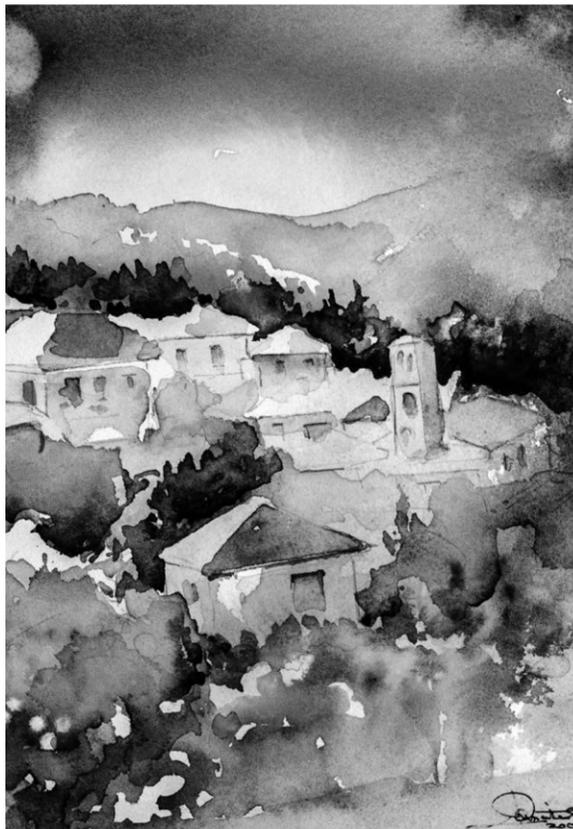
Η φύση αποδεικνύεται ότι λειτουργεί σε μια διαδι-

κασία **αυτοοργανούμενης κρισιμότητας**, που σημαίνει αύξηση και μείωση, συγχρόνως, αθροιστική και πολλαπλασιαστική, αφαιρετική και διαιρετική. Αυτό που ο Αριστοτέλης αποκαλούσε εντελέχεια(η καταληκτική μορφή) είναι **αποτέλεσμα μιας ασύλληπτης διαδικασίας στο πλαίσιο των χρυσών αναλογιών**.

Η χρυσή αναλογία (τομή) αποτελεί την «ενστικτώδη» επιλογή της φύσης, που διαμερίζεται με αυτοομοιότητα σε όλα τα μέρη και κινεί τη διαδικασία ανάπτυξης. Είναι μια ασύμμετρη(άρρητη στο ελάχιστο επίπεδο) δυναμική ενέργεια που εκδηλώνεται ως ζωή. Ο Σωκράτης την αποκαλούσε «ουράνιο σχέδιο»! Όλοι μπορούμε να ανακαλύψουμε και να το εδραιώσουμε μέσα μας.

Η ελληνική παράδοση των φιλοσοφικών και ιερών αριθμών μεταγίσθησε προσεκτικά στη Χριστιανική Θρησκεία με τον ίδιο τρόπο που ο Χριστός αντικατέστησε τον Απόλλωνα και τον Ερμή, ως **μεσολαβητής και Λόγος του Θεού**. Ο μόνος λόγος που είναι **ταυτόχρονα ένα και συν ένα** (αυτός και συν εαυτός) είναι η χρυσή αναλογία (0,618039... και 1,618039...)

Η χρυσή αναλογία, η απλούστερη αλλά και η πιο εξέχουσα αναλογία, διαιωνίζεται στον κόσμο σε όλα

τα επίπεδα, συνθέτει σε μια εύρυθμη συμφωνία την ποικιλομορφία και ενοποιεί τα μέρη και το σύνολο. **Αποτελεί το μεγαλύτερο μουσικό της φύσης**. Ο χρυσός λόγος εκδηλώνεται τόσο στον μικρόκοσμο όσο και στον μεγάλο. Ο πλανήτης Αφροδίτη διαγράφει μια πανέμορφη πεντάφυλλη ροζέτα γύρω από τη Γη μας. Ο Δίας και ο Κρόνος, παράγουν τέλειο χρυσό λόγο με τη Γη. Ακόμη και οι «μαύρες οπές» είναι περιστρεφόμενες με ιδιοστροφική την τιμή Φ . Το DNA αντηχεί το Φ .

Ως μέρος ενός όλου είμαστε ικανοί να **εναρμονιζόμαστε σε διαδοχικά επίπεδα βιολογικής και πνευματικής ανάπτυξης**. Το «εγώ» συνδέεται αρμονικά σε μια ενότητα με το «άλλος» με μια «σχέση» που βρίσκεται στη χρυσή τομή. Από τη Φιλοσοφία ως την Αισθητική και την Ηθική μία οδός του χρυσού μέτρου, του «μηδέν άγαν», της σωφροσύνης, της φρόνησης, του θάρρους, της δικαιοσύνης, της αγάπης χωρίς υστεροβουλία, της αρμοστικότητας, της Αρετής. Η **Αλήθεια**, το **Ωραίο** και το **Αγαθό** αναδύονται από τη **σύνθεσή τους στο πλαίσιο της χρυσής αναλογίας, που συνιστά τη «λυδία λίθο»(touch stone) του κόσμου μας**.

Σχολιασμός

Ο Λόγος είναι η πιο θεμελιώδης σύλληψη του ανθρώπινου πνεύματος. Όρος χρήσιμος σε ολόκληρο το φάσμα της γνώσης. Στα Μαθηματικά εκφράζει την **αναλογία** και στη Θεολογία αποδίδεται με την έννοια «**ιερός Λόγος**». Ο λόγος παραπέμπει στη βαθύτερη ουσία της έννοιας, στην νομοτέλεια και εκφράζει πάντα καθολικότητα. Εκφράζει **ενότητα θεωρίας και πράξης**.

Ο λόγος δεν έπαψε ποτέ να ασκεί γοητεία στον ανθρώπινο νου. Ο Λόγος καθίσταται ο έρωτας για την **αλήθεια**, το **ωραίο** και το **αγαθό**. Η αέναη περιπέτεια της ανθρώπινης απορίας, στο μεταίχμιο του φιλοσοφικού στοχασμού, της θεολογικής έξαρσης και της σύγχρονης επιστημονικής σκέψης, για ένα συναρπαστικό ταξίδι αναζήτησης της «**Ιθάκης**» του. **Μια πορεία που έχει ως βατήρα, ότι ο άνθρωπος με το πνεύμα του συλλαμβάνει**. Εδώ έγκειται η αξία της κρίσιμης έννοιας του «**χρυσού λόγου**», ως modulus και «**πλέξη**» του κόσμου.

Η χριστιανική θεολογία οικειώθηκε την έννοια του **λόγου**, ως **προσωποποιημένο αποκαλυπτικό Λόγο**, όπως παλαιότερα οι ελληνικοί μύθοι τον Ερμή και τον Πάνα. Ο Λόγος πλέον κατανοείται ο **αποκαλυπτικός εξάγγελος του Θεού**, ως **υπαρκτό και υπεράνθρωπο πρόσωπο**, ως **Υιός του Θεού και Υιός του Ανθρώπου**. Ο **Ιησούς**, ως **αποκαλυπτής της ουσίας του Μοναδικού Θεού του Χριστιανικού Κόσμου**.

Συμπεράσματα

Πρώτοι οι Αρχαίοι Έλληνες με μοναδικό τρόπο προσέγγισαν την έννοια του Λόγου και την εξέφρασαν κυριολεκτικά με την Ελληνίδα Γλώσσα, ακριβώς επειδή σύμφυτος της είναι ο **χρυσός λόγος**.

Η φύση συνιστά το **παράδειγμα** αξιοθαύμαστης δυναμικής αρμονίας. Μια εξισορρόπηση των κοσμικών αντιθέσεων στο πλαίσιο της χρυσής αναλογίας. Η χρυσή αναλογία είναι η οικονομικότερη σύνθεση γιατί παράγει το μεγαλύτερο έργο με την μικρότερη κατανάλωση ενέργειας. Δημιουργεί συνθήκες ιδανικής αρτίωσης μορφής και ουσίας. Η ομορφιά που αποπνέει η φύση οφείλεται στην ευταξία της αρμονικής αυτοοργάνωσης με «**πλέξη**» τη «**θεία αναλογία**». Οι εφαρμογές της άπειρες: Στη σπειροειδή φυλλοταξία, τα άνθη, τους τυφώνες και γαλαξίες. Στις χημικές συνθέσεις....

Ο άνθρωπος νους με το αισθητικό ένστικτό του «**διάβασε**» το μεγάλο μυστικό της ευμορφίας της φύσεως, την άριστη αρτίωση των στοιχείων της με τη **χρυσή τομή** και την εφάρμοσε στη ζωγραφική, στην αρχιτεκτονική, στη μουσική...

Ως σύνθεση τέλειαρμονίας άνωτων μερών συνιστά ιδανική πληρότητα, από την οποία αναδύεται η λεπτοφυής ενέργεια για κάτι νέο. Είναι το κατώφλι της αρνητικής εντροπίας (ζωτικής δύναμης), δηλαδή της **ζωής**. Ο Ορθός Λόγος είναι η κοινή αρετή που σφραγίζει την καθολική αρμονία και την ομαλή εξέλιξη της ζωής. Είναι η ιδανική «**γλώσσα**» δημιουργικού διαλόγου και συνθέσεως των αντιθέτων μετρήσιμα και μη. Οι **δύισμοι** είναι διαισθητικά **ικανοποιητικοί** αλλά λογικά **αστήρικτοι** και προκαλούν σύγχυση. Ο αλληλοσεβασμός, η ανεκτικότητα έως την ύπατη αρετή του πράττειν το αγαθό, το διαρκές πρόταγμα της ζωής μας, βρίσκονται πάντα στη **χρυσή τομή** που δίνει **βέλτιστη λύση**.

Επίλογος

Η έννοια του Λόγου ως «**αιώνια ρυθμιστική αρχή**» είναι ουσιαστικά ασύλληπτη από τον ανθρώπινο νου. Ο άνθρωπος είναι το μόνον ον που αντιλαμβάνεται και θαυμάζει τον υπέροχο Κόσμο με την καταπληκτική **διακριτή ισορροπία** του που ακτινοβολεί. Διαρκώς προσπαθεί να ερμηνεύσει, ότι πραγματικά συμβαίνει στη φύση και να το εκφράσει λεκτικά και όχι μόνον.

Μοναδικό «**κλειδί αποκρυπτογράφησης**» στη προσπάθειά του αυτή συνιστά η **χρυσή τομή**, με την οποία επιτυγχάνεται η **χρυσή αναλογία**. Η «**θεία αναλογία**». Ο **ουδός κάθε δραστηριότητας του Σύμπαντος**. Το δημιουργικό μοτίβο της άριστης λειτουργικότητας και ομορφιάς στον Κόσμο, που εξασφαλίζει και την ιδανική αρμοστικότητα στη ζωή του καθενός μας.

Ο «**χρυσός λόγος**» είναι η **μοναδική προσιτή στον ανθρώπινο νου αναλογία που μπορεί να μάς οδηγήσει** στην ερμηνεία των μυστικών του Σύμπαντος και να μας φέρει πιο κοντά στον **Λόγο**.

Ο Λόγος είναι η **σοφία**, η **Μήτις** των προγόνων μας, η **φρόνηση**. Η **ολιστική πνευματική ενέργεια για πράξη**. Η **ύπατη αρετή που αναδύεται από την πολύτροπο-ολιστική μάθηση και συμφύεται αρμονικά μέσω της χρυσής αναλογίας με όλες τις αρετές του ανθρώπου**.

Ετυμολογία

Θυμάμαι κάποιο γλωσσολόγο που επέμενε στο ότι η ετυμολογία δεν πρέπει να γίνεται πολύπλοκη, αλλά να πηγαίνουμε στο χρόνο και στον τόπο που δημιουργήθηκε η λέξη, στην ιστορία της. Παράδειγμα η λέξη για το τοπωνύμιο Κρανιά» δεν έχει καμία σχέση με το κράνος, τη στιγμή που ο χώρος είναι γεμάτος με κρανιές (δέντρα).

του Πέτρου Τάγκα - Φιλολόγου

Σε κάποια ομιλία του ο Διονύσης Μαυρογιαννης, θέλοντας να πει ότι ο πατέρας του, Σαρακατσάνος που ήρθε στην Πελοπόννησο από τη Στερεά Ελλάδα, και διέφερε στο παρουσιαστικό από τους ανθρώπους της περιοχής του, τον χαρακτήρισε «μαυροκόκκινο».

Σε κάποιον φιλόλογο, λέγοντας όλα αυτά, και θέλοντας να ετυμολογήσω τη λέξη «Σαρακατσάνος», με ανέκοψε και με πήγε στις γνωστές ετυμολογίες – μαύρος φυγάς ή κατοικία που φεύγει και ότι δόθηκε από τους Τούρκους ή καταγωγή από τα Κατσανοχώρια ή το Σακαρέτσι, χωρίς να δέχεται κάτι καινούργιο, κάτι διαφορετικό.

Πιστεύω ακράδαντα, ότι το όνομα δόθηκε από τους ίδιους τους Σαρακατσάνους, με λέξη του δικού τους λεξιλογίου που προήλθε από το - καράς- που είναι Τούρκικη λέξη σε χρήση από όλη την Ελλάδα και το χρώμα -κάτσενο, κάτσινο, κατσάνο (καφέ-κοκκινωπό) - Καρακατσάνος = Μαυροκόκκινος ή Μαυροκατσάνος.

Από τη λέξη «κόκκινος» παράγονται οι λέξεις κότσινος, κοτσίνης, κάτσινος, κατσάνος, κάτσενος.

Κάτσενος ή Κατσάνος ή Κάτσινος είναι επώνυμο και σε Σαρακατσάνους, που ίσως πριν ήταν Ταγκαίοι (αν είναι αληθής η άποψη που διατυπώθηκε από τον Χρ. Τσουμάνη), και είναι επίθετο χρωματισμού προσώπου ή μαλλιών ή και των δύο. «Κάτσινα» ήταν και ονομασία προβάτων, με βάση το χρώμα του προσώπου των.

Οι Σαρακατσάνοι δεν ήταν ποτέ φυγάδες γενικά, και πλήρωνα φόρους με βάση τον αριθμό των ζώων τους, στον θερινό και στον χειμερινό βοσκότοπο. Πλήρωνα και «Κεφαλικό» εκεί που νοίκιαζαν τα λιβάδια τον χειμώνα.

Το μαυροκόκκινο ή Καρακάτσινο ή Καρακατσάνικο ήταν και αποτέλεσμα της ζωής στη φύση και στα βουνά το καλοκαίρι. Και στο πρόσωπο και στα μαλλιά, σε μεγάλο ποσοστό συναντώνταν το χρώμα αυτό στους Σαρακατσάνους. Το «καρά» μπορεί να ερμηνευθεί και «πάρα πολύ». Υπάρχουν επίσης και άλλα επώνυμα Σαρακατσαναίων όπως Παπαρούνας που δηλώνουν το κόκκινο του προσώπου ή του κεφαλιού.

Μαυροκόκκινοι, Καρακατσάνοι και Σαρακατσάνοι ή Σαρακατσαναίοι, με ακουστικά περισσότερα το Κατσάνοι, Κατσαναίοι και λιγότερο το «καρά» που σημαίνει «πάρα πολύ» αλλά επίσης και το κεφάλι.

Μια άλλη ετυμολογία από το -Σαρά και το κάτσινο, κάτσανο- αυτοί που έχουν καφέ σπύτια θα μπορούσε να είναι σωστή, αλλά δυνατότερη εκδοχή είναι ο προσδιορισμός χαρακτηρισμού εξωτερικών γνωρισμάτων του προσώπου που χρησιμοποιείται και στην ονομασία των μαύρων, ερυθρόδερμων, λευκών.

Κάθε καλοκαίρι, θυμάμαι τις μορφές των Σαρακατσαναίων που κατέβαιναν μετά από καιρό στο χωριό από τα βουνά, όλοι σχεδόν είχαν έντονα τα χαρακτηριστικά του Μαυροκόκκινου, Καρακατσάνου, Σαρακατσάνου (χάρη ευφωνίας η μετατροπή του Κ σε Σ).

Στις νεαρές γυναίκες τα πρόσωπα ήταν ροδαλά και τα μαλλιά άλλαξαν χρωματισμό μετά τους πρώτους πόντους προς το καστανό συνήθως. Τα επώνυμα Παπαρούνας, Κάτσενος, Κάτσινος, Κόκκινος δικαιολογούν την παρουσία τους στους Σαρακατσαναίους.

Την ονομασία αυτή την αποδέχονταν και την είχαν για καμάρι, να ξεχωρίζουν από τους άλλους που ασχολούνταν με τον νομαδικό βίο στον Βαλκανικό χώρο. Δεν θα αποδέχονταν ονομασία που θα τους έδιναν άλλοι. - Καρακατσαναίοι και Σαρακατσαναίοι επειδή δεν ήθελαν να τονίσουν την έννοια του Καρά (μαύρος) - την ονομασία αυτή έχουν σε όλα τα Βαλκάνια και στις γλώσσες των Βαλκανίων και στα Τούρκικα (sarakatsana).

Με όλα αυτά δεν κοιμίζω γλαύκα (κουκουβάγια) εν Αθήνας. Ας μη κάνουμε τα εύκολα δύσκολα. Δεν καταργούμε κανέναν γλωσσολόγο.

Οι ορμίνες του γέροντα. Σαρακατσάνικο παραμύθι

Το παραμύθι που ακολουθεί το άκουσα, μικρό παιδάκι, από τον παππού μου, τον Χρήστο Νανά, στις Σαρακατσάνικες στάνες στα βουνά της Δυτικής Μακεδονίας που ξεκαλοκαιριάζαμε, τη δεκαετία του 1950:

Ένας καλοστεκούμενος οικονομικά πατέρας, όταν αισθάνθηκε ότι πλησιάζει το τέλος της ζωής του, κάλεσε τον γιο του για να του δώσει, όπως συνήθως κάνουν πολλοί γονείς, τις τελευταίες συμβουλές.

Θα σου δώσω, παιδί μου, του είπε, τρεις συμβουλές, και προσπάθησε να τις βάλει καλά στο μυαλό σου γιατί θα σου χρειαστούν στη ζωή σου.

Η πρώτη συμβουλή, είναι να μην κάνεις φίλους ανθρώπους με τους οποίους έχεις μεγάλη διαφορά, να 'ναι πάντα οι φίλοι σου άνθρωποι από τη δικιά σου τη σειρά.

Η δεύτερη συμβουλή, είναι να μην κάνεις χάρη σε κάποιον που πιστεύεις ότι θα φανεί αγάριστος.

Και η τρίτη συμβουλή, είναι να μην εμπιστευτείς ποτέ σοβαρό μυστικό στη γυναίκα σου.

Ο γέροντας πέθανε, και ο γιος με τον καιρό όλο και μεγάλωνε την περιουσία του. Από τα κτήματα που είχε, περνούσε ο Βασιλιάς της χώρας για να κυνηγήσει, με τον οποίο έγιναν σιγά σιγά φίλοι και αυτό τον κολάκευε. Μετά από λίγο καιρό ο Βασιλιάς του ζήτησε να του δώσει το μισό κτήμα. Στενοχωρήθηκε, αλλά σκέφτηκε ότι ακόμα και αν αρνηθεί να το δώσει, ο Βασιλιάς θα το πάρει με το ζόρι, κι έτσι το έδωσε.

Αυτό όμως τον στενοχώρησε πολύ και έβαλε ανθρώπους και πήραν κρυφά τον γιο του Βασιλιά και τον έκρυψαν σε μια σπηλιά. Τον φύλαγαν χωρίς να τους αντιληφθεί κανένας αλλά και χωρίς να τον πειράζουν. Η χώρα αναστατώθηκε και όλοι έψαχναν με αγωνία να βρουν το βασιλόπουλο που χάθηκε.

Μετά από λίγες μέρες, πήγε στον στάβλο του κι έσφαξε ένα γουρούνι, και σκάβοντας ένα λάκκο έβαλε μέσα το πτώμα του γουρουνιού. Γυρνώντας στο σπίτι του, και αφού όρκισε πρώτα τη γυναίκα του να μην το πει πουθενά, της εκμυστηρεύτηκε ότι αυτός σκότωσε το Βασιλόπουλο και της υπέδειξε το σημείο στον στάβλο που το έσφαξε, που ήταν το σημείο που είχε σφάζει το γουρούνι. Η γυναίκα του, αφού «βεβαιώθηκε» από τα αίματα που είδε στον στάβλο ότι ήταν αληθινό αυτό που της είπε ο άνδρας της, κράτησε το μυστικό

για λίγες μέρες αλλά δεν κρατήθηκε άλλο. Πηγαίνοντας σε μια γειτόνισσα της λέει ότι έχει κάτι που την τρώει μέσα της, δεν την αφήνει να κοιμηθεί, και δεν μπορεί να το κρατήσει. Αφού πρώτα βεβαιώθηκε από τη γειτόνισσα ότι δεν θα το πει εκείνη πουθενά, της εκμυστηρεύτηκε με τη σειρά της το μυστικό για τον φόνο του βασιλόπουλου που υποτίθεται ότι έκανε ο άντρας της.

Φυσικά, δεν ήταν δύσκολο από εκεί και πέρα να φτάσει το μυστικό στον Βασιλιά τα αυτιά. Η ποινή, για την φερόμενο φονιά, βασιλόπουλο είχε σκοτώσει, ήταν να τον σκοτώσουν κι αυτόν.

Η θανατική ποινή την εποχή εκείνη εκτελείτο με κρεμάλα. Οδήγησαν τον θανατοποινίτη στον τόπο της εκτέλεσης, όπου συγκεντρώθηκαν πολλοί για να «απολαύσουν» το θέαμα. Έπρεπε όμως να βρεθεί ένας εθελοντής που θα τραβούσε το σκοινί της κρεμάλας για να εκτελεσθεί ο υποτιθέμενος φονιάς του γιου του Βασιλιά. Κανένας δεν πήγαινε, γιατί ήταν πολύ καλός άνθρωπος και το εκτιμούσαν όλοι. Πάρα πολλούς είχε βοηθήσει όταν είχαν ανάγκη.

Ο Βασιλιάς, για να ολοκληρωθεί η διαδικασία, πρόσφερε ένα σεβαστό χρηματικό ποσό σε όποιον θα τραβήξει το σκοινί. Και πάλι όμως κανένας δεν ήταν πρόθυμος να πάει. Παρουσιάστηκε μόνο ένας, τον οποίο ο «μελλοθάνατος» είχε βοηθήσει πάρα πολύ και με πολλούς τρόπους, μάλιστα είχε πληρώσει για να αποφυλακισθεί όταν ήταν φυλακισμένος για παράνομη ενέργεια που είχε κάνει.

Ετοιμαζόταν να τραβήξει το σκοινί της εκτέλεσης, όταν ο μελλοθάνατος που υποτίθεται ότι είχε σκοτώσει το βασιλόπουλο, φώναξε να σταματήσουν και θα τους πει την αλήθεια. Τους είπε ότι το βασιλόπουλο ζει, τους υπέδειξε τη σπηλιά στην οποία βρίσκεται και ότι όλα αυτά τα σχεδίασε για να διαπιστώσει αν οι συμβουλές που του είχε δώσει ο πατέρας του πριν πεθάνει ήταν σωστές. Διαπίστωσε με αυτό που έκανε ότι και οι τρεις συμβουλές που του έδωσε ο πατέρας του βγήκαν πέρα για πέρα αληθινές.

Ο Βασιλιάς, ακούγοντας τον λόγο της «απαγωγής» του γιου του, αφού έφεραν το βασιλόπουλο του και βεβαιώθηκε ότι δεν είχε πάθει τίποτα, εντυπωσιάστηκε από το σκεπτικό και δεν επέβαλε καμιά ποινή.

Κι έζησαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα.

Γιάννης Νανάς, Καρδιολόγος
Ομ. Καθηγητής Ιατρικής Παν. Αθηνών

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΩΝ Ν. ΠΡΕΒΕΖΗΣ

Από τον Σύλλογό μας ολοκληρώθηκαν οι εργασίες αντικατάστασης των υλικών που είχαν φθαρεί σε όλα τα κονάκια της Στάνης.

• Μετά τις εκλογές που πραγματοποιήθηκαν στις 04.11.18 τροποποιήθηκε το καταστατικό του Συλλόγου, ορίζοντας ως ημερομηνία πραγματοποίησης της Τακτικής Γενικής Συνέλευσης την προτελευταία Κυριακή του μηνός Ιανουαρίου με αρχή το έτος 2020.

• Σας περιμένουμε όλους, λοιπόν, την **Κυριακή 19 Ιανουαρίου στον χώρο της Στάνης** για την πραγματοποίηση της Γενικής Συνέλευσης κατά την οποία υποβάλλεται ο απολογισμός των προηγούμενων ετών, γνωστοποιείται η έκθεση της Ελεγκτικής Επιτροπής και γίνεται η εκλογή νέου Διοικητικού Συμβουλίου με τριετή, πλέον, θητεία.

• Σας γνωρίζουμε, επίσης, ότι ο **ετήσιος χορός του Συλλόγου μας** έχει προγραμματιστεί για το **Σάββατο 21.03.2020**.

Ο Σύλλογός μας εύχεται ο νέος χρόνος να φέρει ειρήνη, υγεία, αγάπη και ευτυχία σε όλους!! Καλώς να ανταμώνουμε!!

ΜΙΚΡΟΚΕΙΜΕΝΑ του Θ.Γ. Γόγοιου

Δάνειες λέξεις στο σαρακατσάνικο γλωσσικό ιδίωμα

συνέχεια από το προηγούμενο

Ντοπιολαλιά δεν σημαίνει
γλωσσική έκφραση κατωτέρου επιπέδου.
Ντοπιολαλιά σημαίνει γλωσσικός πλούτος
και έκφραση μιας ταυτότητας
των ομιλητών ενός τόπου.

Αγγελική Ράλλη, Καθηγήτρια Γλωσσολογίας

Στο προηγούμενο σημείωμα αναφερθήκαμε στις τουρκικές λέξεις που συναντάμε στο γλωσσικό ιδίωμα των Σαρακατσαναίων. Συνεχίζουμε σήμερα με τις λατινογενείς, τις αλβανικές, τις αρωμαύνικες και τις σλαβικές λέξεις, που έχουν εισχωρήσει στο λεξιλόγιό τους. Βάση μας πάντα ο Χεγκ και οι καταγραφές των γλωσσικών δανείων που περιλαμβάνονται στο βιβλίο του. Ξεκινώ με την επισήμανση ότι τόσο η αλβανική, όσο και αρωμαύνικη (βλάχικη) γλώσσα έχουν δεχτεί πολλές επιδράσεις από τη λατινική και τη νεότερη ιταλική γλώσσα. Είναι σχεδόν λατινογενείς. Δεν θεωρώ σκόπιμο να καταγράψω το μακριά κατάλογο με τις λέξεις του Χεγκ, όποιος ενδιαφέρεται μπορεί να ανατρέξει στο βιβλίο του (σελ. 446-447). Θα επιμείνω περισσότερο στις αμφισβητούμενες ετυμολογίες του και σε ορισμένες παραλείψεις του.

Ανάμεσα στις λατινογενείς λέξεις που περιλαμβάνει ο Χεγκ στον κατάλογό του (σ. 446-447) συναντάμε και τις παρακάτω: *αρματολός* - *αρματολίκι*, *γκαριζώ*, *μουρμουρίζω*, *παντίγος*, *ποδότης*, *μελάδερφος*, *χουλιάρι* (*χ'λιάρι*), *σίκλος*. Οι λέξεις αυτές, ωστόσο, έχουν όλες τους ελληνικές ρίζες. Η λέξη *αρματολός* < από το *μεσαιων. αρματολόγος* με απλολογία, απάλευση δηλ. μιας συλλαβής *αρματολός* (= χριστιανός αξιωματούχος του οθωμανικού κράτους που ασκούσε αστυνομικά καθήκοντα σε απρόσιτες κυρίως περιοχές (αρματολίκια). Η λέξη *γκαριζώ* σύμφωνα με τα λεξικά έχει αρχαιοελληνικές ρίζες: *γκαριζώ* < *αρχ. ελλ. γαρούω* = φωνάζω δυνατά. Δεν αποκλείεται, όμως, να είναι λέξη ηχοποιήτη από τον επαναλαμβανόμενο ήχο (γκα - γκα) του γαϊδάρου, από όπου προέρχεται και η λέξη *γκαρίλα*. Το ρήμα *μουρμουρίζω* προέρχεται από το αρχαιοελληνικό ρήμα *μορμύρω* = ψιθυρίζω, σιγομιλώ, (*μουρμουρίζω* < *μεσαιων. μορμυρίζω* < *αρχ. ελλ. μορμύρω*). Επίσης η λέξη (*μ*)*παντίδος* είναι παραφθορά της λέξης *παντοίος* = άνθρωπος κάθε είδους με αργητική σημασία, ερωτύλος και με ελευθερίζον ήθος ή της λέξης *παντοειδής* με παραπλήσια σημασία. Η λέξη απαντά και στο Ζαγόρι (*μπαντίδος*) με την ίδια σημασία, απ' όπου, πιθανόν, την πήραν οι Σαρακατσαναίοι. Τη συναντάμε και στα ζαγορίσια «χαβαδάκια»:

στράβωσες το φέσι, μωρέ μπαντίδο.

Στράβωσες το φέσι να καζαντίσεις.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η λέξη *πάντοιος* στο επτανησιακό ιδίωμα (κυρίως στην Ιθάκη και την Κεφαλονιά) σημαίνει τον ομοφυλόφιλο.

Επίσης η λέξη *μελάδερφος* (αναφέρεται δυο φορές στο βιβλίο (σ. 409 και σ. 446) είναι ελληνική, σημαίνει τον αδερφό από την ίδια μάνα και από άλλον πατέρα, λέξη που σπανίζει στους Σαρακατσαναίους της Ηπείρου, αλλά τη συναντάμε στους Σ. της Θεσσαλίας, της Μακεδονίας και της Θράκης, καθώς και σε άλλα βόρεια ιδιώματα (π.χ. Ίμβρος). Στις ίδιες περιοχές χρησιμοποιούν και τη λέξη *αλλάδερφα* < *μεσαιων. αλληλάδερφα* για τα αδέρφια που έχουν τον ίδιο πατέρα και διαφορετική μάνα. Οι Σ. της Ηπείρου χρησιμοποιούν αδιάκριτα και για τις δυο περιπτώσεις τη λέξη *αλλάδερφος*. Η λέξη *χ'λιάρι* (*χουλιάρι*) = κουτάλι είναι ελληνική. *Χουλιάρι* < *βυζ. κοχλιάριον* < *υποκ. της λέξης κοχλιάς*. Όσο για τη λέξη *σίκλος* = κουβάς, αυτή δεν έχει καμιά σχέση με τα λατινικά. Είναι αρχαία ελληνική λέξη (*σίκλος* ή *σίγλος*) και σήμαινε αρχικά νομισματική μονάδα της Ανατολής και αργότερα μονάδα χωρητικότητας (δοχείο). Τέλος, ο Χεγκ καταγράφει μεταξύ των λατινογενών λέξεων και τη σπανιότατη λέξη *ποδότης*. Κατά τον Δανό γλωσσολόγο η λέξη παράγεται από την ιταλική λέξη *pedotto* και σημαίνει τον οδηγό. Δεν θυμάμαι να χρησιμοποιούσαν τέτοια λέξη οι Σ. Πάντως τη λέξη τη συναντάμε στον Ερωτόκριτο. Ο Εμμ. Κριαράς ισχυρίζεται

ότι παράγεται από το ρήμα *αποδίδω* > *αποδότης* και με αποβολή (σίγαση) του αρχικού *a* ποδότης = αυτός που αποδίδει. Μια άλλη ετυμολογία σχετίζει τη λέξη με τη λέξη πους (πόδι). Πάντως είναι λέξη που απαντά στη ναυτική γλώσσα και σημαίνει τον οδηγό, τον πιλότο, τον βοηθό, εκείνον που καθοδηγεί και βοηθά τα καράβια να αράξουν.

Ο Χεγκ, ωστόσο, αφήνει απεξω κι ορισμένες ενδιαφέρουσες λατινογενείς λέξεις που χρησιμοποιούν οι Σ. Θεωρούμε σκόπιμο να αναφερθούμε σε μερικές απ' αυτές: *αβανιά*, *απικό*, *άτσαλος*, *αμούντι*, *κατσιούλα*, *λέτσιος*, *λίμα*, *λούμπα*, *ξίγκι*, *νίλα*, *μεσάλι*, *μπίρμπα*, *μπινιότα*, *μπονόρα*, *μαντίλι*, *μιλιούνια*, *όκλια*, *πρόκα*, *πούλβερη*, *η λίμπα* και τα *λιμπά*.

Αβανιά = διαβολή, συκοφαντία π.χ. *Μου ρίξανε μιαν αβανιά, πως φίλησα κορίτσι*, < *ιταλ. anania* = αδικία, λέξη με αραβικές ρίζες. *Απικό* = επί τόπου, αμέσως < *ιταλ. a pico* με την ίδια σημασία. *Άτσαλος*, *ατσαλιά* = απρόσεχτος, απροσεξία < *ιταλ. azzele* = απροσεξία. *Αμούντι επιρρ.* < *ιταλ. amonte* π.χ. *γίν'κε αμούντι* = χάρηκε, *Κατσιούλα* < *ιταλ. casula* = κουκούλα, *λέτσιος* < *ιταλ. Lezzo* = ατσούμπαλος, ατημέλητος, «μαρμαντζούλ'ς». Η λέξη *λίμα* απαντά στο ιδίωμα των Σ. με δυο σημασίες: α) πείνα, από το αρχαίο *λιμός* = πείνα, από εδώ και οι λέξεις *λιμασμένος* (πεινασμένος), *λιμούρα* (πείνα μεγάλη), *αλιμουριάζω* (ρίχνομαι σαν λιμασμένος και, μεταφορικά, ενοχλώ σεξουαλικά), β) με τη δεύτερη σημασία η λέξη *λίμα* σημαίνει το όργανο που λιμάριουμε (τροχίζουμε) τα διάφορα εργαλεία (μαχαίρια, κλαδευτήρια, τσεκούρια κτλ.), η λέξη εδώ παράγεται από την ιταλική λέξη *lima* με την ίδια σημασία. Η λέξη *λούμπα* = (γούρνα γεμάτη νερό) < *ιταλ. Luba*, *ξίγκι* < *ιταλ. axungia* = το λίπος του ζώου. Η λέξη *μεσάλι* (τραπεζομάντιλο) < *βυζ. μεσάλιον* < *ιταλ. mensale* από το *mensa* = τραπέζι. Το *μαντίλι*, που μετρεθεί με την ορθογραφία του μικρούς και μεγάλους, παράγεται από το λατινικό *mantelium*, το οποίο αποδόθηκε από τους Βυζαντινούς με την μορφή *μανδήλιον* ή *μανδήλα*, το *n*, για να αποδοθεί το λατινικό *e*. Με την καθιέρωση της δημοτικής προτιμήθηκε η γραφή *μαντίλι* και *μαντίλα*. Η λέξη *μπινιότα* < *ιταλ. pignatta* = κανάτα, δοχείο (οι Σ. συνήθως χρησιμοποιούσαν τη λέξη *πάφλας* - *πάφιλας* = δοχείο για τη μεταφορά του γάλακτος, αγνώστου ετυμολογίας), η *μπίρμπα* < *βενετσιαν. birbo* = έξυπνος, πονηρός, *μπονόρα* < *ιταλ. a bonora* = πολύ πρωί, *μιλιούνια* < *ιταλ. milione* = πλήθος π.χ. *ήταν κόσμος και κοσμάκης, μιλιούνια*.

Η λέξη *όκλια*, σπάνια στο ελληνικό λεξιλόγιο, σημαίνει τα μάτια από το λατινικό *oculus* - *I* = οφθαλμός (π.χ. *αφ'το*, του βγαλές τα όκλια = άφροσ, του έβγαλές τα μάτια, το κατέστρεψες), *πρόκα* = καρφί < *ιταλ. broca* με την ίδια σημασία, *πούλβερη* = σκόνη < *λατ. pulvis* - *eris*. Η λέξη *λίμπα* = λεκάνη, γαβάθα < *ιταλ. liba* = λεκάνη. Τα *λιμπά* = τα αχαμνά, οι όρχεις (κυρίως του κριαριού) είναι διαφοροποιημένης ετυμολογίας. Άλλοι διατείνονται ότι η λέξη παράγεται από το ελληνιστικό επίθετο *λιμβός* = άπληστος, λαίμαργος κι άλλοι από το λατινικό *libido* - *inis* = επιθυμία, όρεξη (εξ ου και το ρήμα *λιμπίζομαι* = ορέγομαι, επιθυμώ). Η δεύτερη εκδοχή μου φαίνεται πιο πιθανή. Δεν αποκλείω, ωστόσο, και την περίπτωση να πρόκειται για αντιδάνειο. Φυσικά, οι περισσότερες από τις λέξεις που αναφέρει ο Χεγκ και από εκείνες που προσθέσαμε απαντούν και στην κοινή ελληνική.

Τα δάνεια από τις άλλες βαλκανικές γλώσσες είναι λιγότερα: από τη σλαβική γλώσσα (50 λέξεις), από την αρωμαύνικη - βλάχικη (40 λέξεις), από την αλβανική (μόλις 25). Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι από το σύνολο αυτών των περίπου εκατό λέξεων, σχεδόν, οι μισές είναι ποιμενικές: *κουρίτα*, *κόκοτας* (κόκορας), *κοτέτσι*, *κότσι* (= αστράγαλος), *λόγγος*, *μαρκάλος* - *μαρκάλιωνται*, *μπέλο* (= άσπρο), *οβορός* (= χώρος καταυλισμού των αλόγων), *ουβίρα* (= γούρνα που σηματοποιείται στη ροή του ποταμού), το *ρούντο* (το πρόβατο που έχει απαλά και σγουρά μαλλιά, γριντζιλιά), το *σίβο* (το άλογο με γριζο χρώμα), η *στάνη*, η *τσαντίλα*, ο *τσέλιγκας*, το *τσιούλο*

(το πρόβατο που έχει μικρά αυτιά), το *βετούλι* (το χρονιάρικο γίδι), το *γκέσο* (μουλάρι μαύρο με άσπρο κεφάλι), το *γκόρμπο*, το *κανούτο*, το *κάτσινο*, η *κλιάστρα*, το *μανάρι*, η *μπλιόρα*, ο *μούργκος*, το *μπάρτζο*, το λάγιο, η *γκίζα*, το *ζ'λάπι*, το *κασίκι*, το *κοκορέτσι*, το *καρούτο*, το *λιάρο*, η *γκιόσα* (*γκέσα*), η *στρούγκα*, η *φλογέρα*, ο *βάλτος*, το *σιγκούνι*, *πριτσιαλός* - *πριτσαλιώνται*, *μπούτσικα*, *φλώρα*. Κοντά σ' αυτές θα προσέθετα και τις λέξεις: η *κάλεσια*, ο *ντοής*, ο *αλτζές*, το *μουλάρι*, το *κασίκι*, το *σιούτο*, το *ρούσο*.

Αναφορικά με ορισμένες αμφισβητούμενες ετυμολογίες που σχετίζονται με αυτές τις βαλκανικές γλώσσες έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής: το ρήμα *χουγιάζω* = φωνάζω δυνατά, που το συνδέει κυρίως με το σερβικό *chujati* = βουίζω, βομβώ, πιθανόν να είναι παραφθορά του ελληνικού ρήματος *φονάζω*, συνηθισμένο φαινόμενο στα τραχειά βόρεια ιδιώματα. Οι λέξεις *λάλας* και *τάτας* που τις εντάσσει στην αρωμαύνικη γλώσσα είναι τουρκικές. Επίσης η λέξη *κύπρος* είναι ελληνική, ενώ οι λέξεις *βαβά*, *βάβω* = γιαγιά, *μαμαλίγκα* = είδος φαγητού είναι βουλγάρικες. Τέλος λέξη *μάκω* = θειά είναι σκοπιανή (*μάκω* = μάνα).

Εκείνο, όμως, που προκαλεί εντύπωση είναι παρατηρητικότητα του Χεγκ. Με βάση το υλικό των λέξεων που έχει συγκεντρώσει διαπιστώνει την ύπαρξη ενός σχεδόν κοινού ποιμενικού λεξιλογίου στον χώρο της Βαλκανικής. Με αφορμή την ετυμολογία της λέξης *μπάλιος* (= ζώο με άσπρο πρόσωπο), γράφει (σελ.346), προβαίνοντας σε μια γενική παρατήρηση: «Πρόκειται για μια από τις πολλές λέξεις που ορίζουν πράγματα σχετικά με την ποιμενική ζωή και που συναντώνται σε διάφορες γλώσσες της βόρειας περιοχής της Βαλκανικής Χερσονήσου (αλβ., αρωμ., ελλ.), χωρίς να είναι δυνατό να αποδείξουμε την προέλευσή τους. Ο τύπος δεν μπορεί να αναχθεί άμεσα στο αρχαίο ελληνικό *βαλιός* (= στικτός, ποικίλος, παρδαλός), αλλά η λέξη πιθανότατα πέρασε από την αρχαία ελληνική στην αλβανική και την αρωμαύνικη, απ' όπου αργότερα την ξαναπήραν οι Έλληνες».

Η παρατήρηση του Χεγκ ανοίγει ένα θέμα ευρύ που σχετίζεται με το κοινό ποιμενικό λεξιλόγιο των κτηνοτροφικών πληθυσμών της Βαλκανικής. Ένα θέμα που χρειάζεται συστηματική έρευνα και μελέτη, προκειμένου να εξαχθούν πιο στέρεα συμπεράσματα.

Καλές γιορτές. Καλή χρονιά!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Κάρστεν Χεγκ, *Οι Σαρακατσάνοι, μια ελληνική νομαδική φυλή*, έκδ. Αδελφότητας Σαρακατσαναίων Ηπείρου, Ιωάννινα 2006.
2. LIDDELL - SCOTT, *Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσας*, έκδ. Επικαιρότητα, Αθήνα.
3. Ιωάννου Σταματάκου, *Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*, έκδ. ΦΟΙΝΙΞ, Αθήνα 1972.
4. Στέφανου Κουμανούδη, *Λατινοελληνικό Λεξικό*, έκδ. Χαράλ. Σπανού, Αθήνα 1958.
5. Δ. Δημητράκου, *Νέον Ορθογραφικόν Ερμηνευτικόν Λεξικόν* έκδ. Περγαμηνάι, Αθήνα 1959.
6. Γ. Μπαμπινιώτη, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 1998..
7. Βυζαντινό Λεξικό «Σουίδα», έκδ. Θύραθεν, Θεσσαλονίκη. Χ.χ
8. Νίκος Σαραντάκος, *Λέξεις που χάνονται*, έκδ. εφημ. ΤΟ ΒΗΜΑ, Αθήνα 2013.
9. Ηλίας Κωνσταντίνου, *Ξένες λέξεις στν ελληνική γλώσσα*, έκδ. εφημ. ΤΑ ΝΕΑ, Αθήνα 2014.
10. Μαρία Δημάση - Αχμέτ Νιζάμ, *Το κοινό λεξιλόγιο της ελληνικής και της τουρκικής γλώσσας*, έκδ. εφημ. ΤΑ ΝΕΑ, Αθήνα 2003.
11. Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ 2 τόμοι, (συλλογικό έργο), επιστημονική επιμέλεια Γεώργιος Καναράκης, έκδ. εφημ. ΤΑ ΝΕΑ, Αθήνα 2015.
12. Ιωάννα Παπαζαφειρή, *Λάθη στη χρήση της γλώσσας μας*, έκδ. Σμίλη, Αθήνα 1991.
13. Δημήτρης Σιμίρης, *Το γλωσσικό Ιδίωμα της Ιθάκης*, έκδ. Δήμος Ιθάκης, 2016.
14. Θόδωρος Μ. Γιαννακός, *Σαρακατσάνικη Λαλιά*, ιστότοπος Πορτρέτα Σαρακατσαναίων, Γιώργου Κολοβού.